

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Johan Sahlin

Utredningsmedverkan

En analys av underrättspraxis

LAGM01 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin för examen: period 1 HT2015

Innehåll

UTREDNINGSMEDVERKAN	1
SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte	5
1.2 Metod och material	5
1.3 Avgränsning	7
1.4 Tidigare forskning	8
1.5 Fortsatt forskning	8
1.6 Disposition	9
2 PÅFÖLJDSSYSTEMETS UPPBYGGNAD	10
2.1 Straffvärde	11
2.2 Påföljd	12
3 29 KAP 5 § BRB	14
3.1 Bestämmelsens allmänna tillämplighet	14
3.1.1 Rättspolitiska överväganden	17
3.1.1.1 Proportionalitet och humanitet i påföljdsvalet	18
3.2 Förebygga, avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet	20
3.2.1 Rättspolitiska överväganden	22
3.2.1.1 Agerandet visar på en vilja att ta ansvar för sitt agerande	23
3.2.1.2 Effektivitet	24
3.3 Frivillig angivelse	25
3.3.1 Rättspolitiska överväganden	27
3.3.1.1 Agerandet visar på en vilja att ta ansvar för sitt agerande	27
3.4 Medverkan i egen brottslighet	28

3.4.1	Rättsfall där medverkan är avgörande för en fällande dom	35
3.4.2	Rättsfall där medverkan har lett till en effektivisering av utredningen	39
3.4.3	Rättsfall där bestämmelsen inte tillämpats	42
3.4.4	Rättspolitiska överväganden	44
3.4.4.1	Agerandet visar på en vilja att ta ansvar för sitt agerande	47
3.4.4.2	Effektivitet	47
4	SLUTSATS	50
4.1	Väsentlig betydelse	50
4.2	Gemensamma frågor för punkterna	52
4.2.1	Effekt	53
4.2.2	Sinnesstämning	54
4.3	Rättspolitiska överväganden	56
4.3.1	Innan reformen 2015	56
4.3.2	Efter reformen 2015	57
4.3.3	Avslutande reflektioner	59
	BILAGA A	61
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	62
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	65

Summary

This final thesis is about the application of the new rule regarding reduction of sentence if the accused participate in the investigation of his own crime in chapter 29 article 5 number 5 of the Swedish Penal Code. This new provision makes it possible for the accused to affect the outcome of the sentence. It is therefore important to understand what level of participation is required for the rule to be applicable and how large the reduction will be. Numerous judgements from the first court instance have therefore been analysed in an attempt to clarify this. The judgements have not been used to describe the law. They have been used to describe how the courts have applied the law.

In addition this new provision have been compared with the two similar provisions in the same rule regarding acts to limit the damage from the crime or if the perpetrator voluntary turn him- or herself in to the police in chapter 29 article 5 number 4-5 of the Swedish Penal Code. These earlier provisions give some answers to how the new rule will be applied. The ambition is to answer questions such as if the accused have to show signs of remorse for the provision to be applicable.

The paper is also highly focused on which political motives that gives ground for the reduction of sentence and how these motives have changed with the reform of the provision in 2015. These motives can be important for the application of the provision why they are interesting. The goal with this final thesis is to make it easier for practicing lawyers and people who get accused of a crime to understand which possibilities they have to comply with the police, and what benefits it could mean.

Sammanfattning

Detta examensarbete behandlar tillämpningen av den nya regeln om strafflindring vid medverkan i utredningen av sin egen brottslighet i 29 kap 5 § 5 p BrB. För att förstå dess tillämpning har de bakomliggande rättspolitiska motiven till bestämmelsen undersökts. Uppsatsen fokuserar på eventuella skillnader i motiven vid införandet av billighetsskäl genom 1989 års reform och de motiv som anförts vid reformen av bestämmelsen 2015. Undersökningen jämför den nya bestämmelsen om medverkan i utredningen av sin egen brottslighet med de tidigare punkterna i bestämmelsen som vilar på samma grund – Skademotverkande- och Självangivelsefallen i 29 kap 5 § 4-5 p BrB. Genom att förstå de punkterna ökar förståelsen för hur den nya bestämmelsen kommer tillämpas. De utgör även en god grund för att formulera vissa problem- och frågeställningar som punkterna delar. Utöver detta har den rättspraxis redovisats där den nya punkten tillämpats. Rättsfallen går igenom vilken bevisning som funnits vid medverkans påbörjande, vad medverkan består i samt vilken reduktion på straffet det inneburit. Det är främst avgöranden från tingsrätterna som analyserats, men även något hovrättsfall. Rättsfallen har inte använts för att beskriva gällande rätt, de har använts för att förstå hur bestämmelsen tillämpats av domstolarna. Det visar vilka brott bestämmelsen tillämpats vid och utgör en bra plattform för att diskutera de problem och frågor som tagits upp tidigare i uppsatsen.

Billighetsskäl lämnar utrymme för ändamålstolkning. Motiven till bestämmelsen blir därför viktig för dess tillämpning. Dessa motiv undersöks i arbetet. Min förhoppning är att läsaren reflekterar över vilka motiv de vill ska vara styrande för billighetsskäl.

Förord

Tack Lund för fyra fantastiska år.

Tack Carl, Harry och David för att ni fyllt studenttiden med äventyr av alla dess slag.

Tack till min handledare.

Tack till min familj!

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
BRU	Beredningen för rättsväsendets utveckling
FSK	Fängelsestraffkommittén
HD	Högsta Domstolen
RF	Regeringsformen
SL	Strafflagen
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Syfte

Uppsatsen har till syfte att undersöka hur regeln i 29 kap 5 § 5 p BrB¹ om strafflindring vid medverkan i utredningen av sin egen brottslighet kommer tillämpas. Uppsatsen har även till syfte att undersöka vilka rättspolitiska överväganden² som motiverat bestämmelsen och om dessa skäl ändrats genom införandet av den nya punkten i bestämmelsen.

Frågeställningar:

1. Vilka rättspolitiska överväganden låg bakom 29 kap 5 § BrB vid dess införande?
2. Vilka rättspolitiska överväganden låg bakom införandet av bestämmelsen medverkan i utredningen i 29 kap 5 § 5 p BrB?
3. Vilken grad av medverkan har krävts för att uppnå ”väsentlig betydelse” i domar från den 1 april till den 30 oktober 2015?
4. Hur hanterar Skademotverkande- och Självangivelsefallen i 29 kap 5 § 4-5 p BrB frågor avseende sinnesstämning och önskad effekt av agerandet som motiverar strafflindring?

1.2 Metod och material

Undersökningen har till syfte att utreda hur den nya bestämmelsen i 29 kap 5 § 5 p BrB avseende utredningsmedverkan har tillämpats i praktiken. För att undersöka detta krävs först en god förståelse för påföljdssystemets uppbyggnad samt en beskrivning av gällande rätt av 29 kap 5 § BrB. Uppsatsen har därför baseras på en rättsdogmatisk och en empirisk kvalitativ metod.

¹ I bilaga A till uppsatsen finns lagtexten till bestämmelsen.

² Begreppet rättspolitiska överväganden har använts för att beskriva de motiv som ligger till grund för införandet av bestämmelsen.

Den rättdogmatiska metoden har använts för att beskriva gällande rätt avseende 29 kap 5 § 4-5 p BrB. Förarbeten, doktrin och rättspraxis har undersökts. Metoden har även använts för att undersöka de rättspolitiska överväganden som ligger bakom bestämmelsen. Eftersom att punkten om medverkan i utredningen av sin egen brottslighet i 29 kap 5 § 5 p BrB är ny finns inte mycket litteratur på området. Förarbeten har därför använts för att undersöka gällande rätt i denna del.

En empirisk kvalitativ metod har valts för att undersöka hur bestämmelsen i 29 kap 5 § 5 p BrB tillämpas i praktiken av underinstanserna. En undersökning av denna faktiskt gällande rätt sker genom att analysera ett stort antal avgöranden.³ Utredningen har därför analyserat relevanta avgöranden där bestämmelsen tillämpats från den 1 april till den 30 november 2015. Det är främst tingsrättsavgöranden som analyserats, men även något hovrättsavgörande. De hovrättsfall som använts i denna del har använts som empiriskt material, och inte i sin egenskap av sin prejudicerande verkan.⁴ Undersökningen har genomförts för att läsaren ska få en bild av hur underinstanserna resonerar vid beaktande av regeln. Undersökningen behandlar vilken grad av bevisning som funnits då erkännandet och medverkan inleddes, i vilken grad den misstänkte medverkat samt vilken straffnedsättning det lett till. I många avgöranden framgår det tydligt av domen vid vilken tidpunkt i utredningen den misstänkte erkänt, och på vilket sätt denna medverkat till utredningen. Vid tillfällen då detta varit oklart har förundersökningsprotokollet gått igenom.

Då litteratur använts i undersökningen har valet baserats på författare. Martin Borgeke, Josef Zila och Nils Jareborg har använts i hög utsträckning. Utöver detta har Jack Ågrens avhandling avseende billighetsskäl från 2013 varit mycket behjälplig. Litteratur från Martin Borgeke har främst använts för att beskriva påföljdssystemets uppbyggnad, då jag anser att den litteraturen ger en tydlig och klar bild på området. Nils Jareborg och Josef

³ Sandberg 1995, s. 732 & 736.

⁴ Att använda sedvanligt rättskällematerial i en empirisk metod fungerar bra förutsatt att avgöranden analyseras utifrån den relevanta metoden. Se Sandberg 1995, s. 732.

Zila har i högre grad använts för att undersöka de rättspolitiska överväganden bakom billighetsskäl.

Undersökningen har ett stort fokus på de rättspolitiska överväganden som ligger till grund för bestämmelsen. Detta har valts för att de bakomliggande skälerna får betydelse för bestämmelsens tillämpning. Det leder förhoppningsvis till att läsaren reflekterar över vilka motiv de vill ska vara avgörande för varför någon är förtjänt av en straffreduktion.

1.3 Avgränsning

Uppsatsen kommer inte försöka kritisera eller motivera bestämmelsen. Eventuella för- och nackdelar med den nya regeln kommer endast nämnas i förhållande till hur bestämmelsen kommer att tillämpas. Uppsatsen kommer således inte behandla hur bestämmelsen förhåller sig till europarättens oskyldighetspresumtion eller om ett system med kronvittnen bör införas i svensk rätt.

Uppsatsens inledande kapitel om påföljdssystemets uppbyggnad har inte för avsikt att vara en uttömmande, eller särskilt ingående, bild av påföljdssystemet i svensk rätt. Tanken med kapitlet är att den oinvidige läsaren ska få en överblick i hur systemet fungerar. För en djupare förståelse hänvisas till annan litteratur.

Motiven till 29 kap 5 § BrB framgår inte klart av den propositionen som lade grund för införandet av bestämmelsen. Bestämmelsens motiv har därför sökts genom andra förarbeten och i doktrin. Det blir något missvisande att tala om motiv vid bestämmelsens införande eftersom att många av de motiv som framställs i uppsatsen kommer från doktrin efter att bestämmelsen införts. Begreppet har dock använts för att tydliggöra uppdelning av bestämmelsen innan, och efter, reformen 2015.

1.4 Tidigare forskning

Bestämmelsen i 29 kap 5 § 5 p BrB om utredningsmedverkan är ny. Ämnet och idén har dock diskuterats under en längre tid. Det finns ett flertal statliga utredningar som behandlar lagförslaget och det har även kommenterats i skrifter från åklagare och i SvJT. De statliga utredningarna och propositionen är dock de enda som ger konkret fakta angående tillämpningen av bestämmelsen, övriga artiklar och inlägg behandlar bestämmelsens eventuella för- och nackdelar.⁵ Det finns inte någon juridisk litteratur om hur bestämmelsen bör tolkas eller tillämpas.

1.5 Fortsatt forskning

Det finns många intressanta frågor i anslutning till ämnet som den här uppsatsen tyvärr inte behandlar. En sådan fråga är i vilken utsträckning ett eget erkännande påverkar andra medgärningsmän, och vad det får för konsekvenser. Några remissinstanser som Örebro tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt och Ekobrottsmyndigheten har bemött förslaget med att införandet av strafflindring vid medverkan av utredningen vid sin egen brottslighet innebär ett steg mot ett kronvitnesssystem.⁶ Regeringen bemöter denna problematik med att framföra att uppgiftslämnaren inte behöver röja medgärningsmäns identitet samt att strafflindring endast medges i förhållande till uppgifter lämnade i förhållande till den egna brottsligheten.⁷ Dessa invändningar anser jag vara ganska svaga och går att kritisera. Införandet av strafflindringsgrunden medför en möjlighet till taktiska överväganden för gärningsmannen, och eventuellt situationer där polisen kan spela ut gärningsmännen mot varandra under utredningsfasen.⁸ Hur det blir i praktiken vore intressant att undersöka om något är när bestämmelsen är mer etablerad.

⁵ Se prop. 2014/15:37, SOU 2005:117 och SOU 2012:34.

⁶ Prop. 2014/15:37, s. 19.

⁷ Prop. 2014/15:37, s. 19.

⁸ Se B 3422-14, Eskilstuna tingsrätt, 2015-06-16 där denna problematik uppstår. Tingsrätten lägger en av gärningsmännens uppgifter till grund för fällandet av övriga gärningsmän. Chansen att övriga gärningsmän skulle få straffrabatt efter att den första gärningsmannen lämnat sina uppgifter anser jag vara små.

1.6 Disposition

Uppsatsen börjar med en genomgång av det svenska påföljdssystemet. När läsaren bekantat sig med dessa grundläggande kunskaper övergår uppsatsen i tillämpningen av 29 kap 5 § BrB. Detta avsnitt är uppdelat i fyra huvudkategorier. Efter varje huvudkategori kommer ett avsnitt om de rättspolitiska överväganden som ligger till grund för den punkten som behandlats i det avsnittet.

De tre situationerna i 29 kap 5 § BrB p 4-5 refereras till på två olika sätt genom uppsatsen. De kommer att benämnas genom att referera till lagrummet, eller benämnas genom följande sammanfattningsord: 29 kap 5 § 4 p BrB om avhjälpande av skadliga verkningar från brottet benämns ”Skademotverkandefallen”, 29 kap 5 § 5 p BrB avseende frivillig angivelse benämns ”Självangivelsefallen”, 29 kap 5 § 5 p avseende medverkan i utredningen av sin egen brottslighet benämns ”Utredningsmedverkandefallen”. Systemet har valts för att texten inte ska bli för betungade för läsaren. Sammanfattningsorden har främst använts i det sista avsnittet 4 där slutsatserna från utredningen presenteras.

2 Påföljdssystemets uppbyggnad

Skälen och motiven till varför vi straffar är högst avgörande för dess tillämpning. Påföljdssystemets uppbyggnad har därför sett olika ut i olika tider. År 1989 skedde en förändring av tidigare ordning. Den preventionsteori som varit vägledande allt sedan BrB införande byttes ut. Preventionsteorin baserades på tanken om straffets allmän- och individualpreventiva verkan. Med allmänprevention menas den normbildande och avskräckande effekt kriminaliseringen har på samhället. Med individualprevention åsyftas de åtgärder som riktas mot individen för att förhindra fortsatt brottslighet, t.ex. vård och behandling, inlåsning på anstalt och straffets avskräckande effekt.⁹ Syftet med straffet var huvudsakligen att förhindra brott och påföljden i det enskilda fallet baserades på dessa överväganden.¹⁰ Genom 1989 års reform försvann preventionsteorin och ersattes av ett påföljdssystem som utgick från straffvärdet¹¹. Syftet var att proportionalitet, ekvivalens och likabehandling istället skulle vara vägledande.¹² Detta innebar att straffet skulle stå i proportion till den kriminella gärningen och att lika brott skulle medföra liknande straff.¹³ Preventionstanken lever kvar som motiv till själva straffsystemet, men har idag ingen relevans för påföljdsvalet.

Det främsta motivet till att ta bort preventionstanken från påföljdsvalet var att det inte fanns något stöd för att en domstol kunde bedöma återfallsrisk i brott hos enskilda förövare. Det ansågs inte rätt att tillämpa en strängare

⁹ Prop. 1987/88:120, s. 32.

¹⁰ Se 1 kap 7 § BrB i sin lydelse från (1987).

¹¹ Det talas om konkret och abstrakt straffvärde. Abstrakt straffvärde är det straffvärde som står angivet i brottsbestämmelsen, och konkret straffvärde är det straffvärde som är föreskrivet för en konkret brottslig gärning, se Asp & von Hirsch 1999, s. 152. Fortsättningsvis när ”straffvärdet” benämns i uppsatsen åsyftas konkret straffvärde om inte annat anges.

¹² Prop. 1987/88:120, s. 37.

¹³ Borgeke 2012, s. 32.

påföljd i det enskilda fallet för att uppnå en större allmänpreventiv effekt. Införandet av ett påföljdssystem baserat på straffvärdet skulle förändra detta och uppnå konsekvent och enhetlig rättspraxis. Gärningens svårhet, istället för gärningsmannens eventuella återfallsrisk i brott, blev avgörande för påföljdsvalet.¹⁴ En metod för straffmätning och bestämmande av påföljd tillämpades redan i praktiken ute vid domstolarna vid den här tiden men reglerna var utspridda i BrB vilket gjorde systemet svåröverskådligt. Reformen hade till syfte att samla dessa regler och göra tillämpningen mer konsekvent.¹⁵ Nedan följer en översikt av denna metod.

2.1 Straffvärde

I 29 kap 1 § BrB står det föreskrivet att straffet ska bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan med beaktande av straffvärdet. Straffskalan står angiven i brottsbestämmelsen. Gradindelade brott har olika straffskalor. Det är därför av vikt att först avgöra om brottet är ringa, grovt eller av normalgraden. Detta sker utifrån omständigheter som anges i bestämmelsen. Vid misshandel är det avgörande vilken skada som tillfogats målsäganden, vid stöld det stulnas värde osv. Dessa omständigheter kallas för brottsinterna faktorer. Efter att straffskalan har lokaliserats övergår bedömningen i att avgöra brottets straffvärde. Straffvärdet bestäms inom den aktuella straffskalan och sker med beaktande av den skada, fara eller kränkning brottet medfört, samt den tilltalades insikt härom.¹⁶ Brottets svårhet och gärningsmannens skuld blir därmed avgörande för bedömningen.¹⁷ Vidare så ska avseende fästas vid försvårande och förmildrande omständigheter angivna i 29 kap 2-3 §§ BrB. Dessa omständigheter kallas för brottsexterna faktorer. En omständighet som beaktats vid gradindelningen av brottet får inte tas upp igen i försvårande riktning vid straffvärderingen.¹⁸ När straffvärdet har bestämts övergår man till den s.k. straffmätningen. Vid straffmätningen kollar man på faktorer som ligger utanför den brottsliga

¹⁴ SOU 1986:14, s. 69.

¹⁵ Prop. 1987/88:120, s. 39.

¹⁶ Prop. 1987/88:120, s 43.

¹⁷ Asp & von Hirsch 1999, s. 152.

¹⁸ Borgeke 2012, s. 38.

gärningen, men som anses vara av betydelse för påföljdsvalet. Här ser man till frågor om återfall i brott enligt 29 kap 4 § BrB (återfall i brott får även beaktas vid påföljdsvalet enligt 30 kap 4 § BrB), den tilltalades ungdom enligt 29 kap 7 § BrB samt de så kallade billighetsskälerna i 29 kap 5 § BrB. Observera att detta inte påverkar straffvärdet. Straffvärdet finns kvar som ett mått på den brottsliga gärningens svårhet i förhållande till andra brott.¹⁹ Straffmätningen tillämpas för att få välavvägda och proportionella straff där samtliga relevanta omständigheter beaktas, inte bara den brottsliga gärningen.

2.2 Påföljd

När straffmätningen är klar ska en påföljd bestämmas. Enligt 1 kap 3 § BrB utgör böter, fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till vård påföljder för brott. Domstolen har först att ta ställning till om den tilltalade ska dömas till vård. Detta får ske under de förutsättningar som anges i 31 och 32 kap BrB. Först när detta inte är aktuellt övergår bedömningen till de ”ordinarie” påföljderna. Vid brott där endast böter är föreskrivet blir påföljden böter. Bedömningen blir mer komplicerad då både fängelse och böter är föreskrivet för brottet. Domstolen måste då avgöra om brottets straffmättningsvärde ligger på bötes- eller fängelsenivå. Om brottet ligger på fängelsenivå är böter inte en tillräckligt ingripande åtgärd. Brottet är då så pass allvarligt att fängelse, eller ett alternativ till fängelse, ska dömas ut. Alternativen till fängelse är villkorlig dom eller skyddstillsyn, ofta kombinerat med böter, se 28 kap 2 § BrB och 27 kap 2 § BrB.²⁰ Humanitetsprincipen är styrande för påföljdsvalet och domstolen ska därför endast döma till fängelse i de situationer då någon annan lindrigare påföljd inte kan komma i fråga. Valet av fängelse som påföljd baseras på tre faktorer enligt 30 kap 4 § BrB: Straffvärdet, brottslighetens art och återfall i brott.²¹ Vid höga straffvärden minskar presumtionen mot att döma till annan påföljd än fängelse, och vid straffvärden på ett år och mer är det nästintill

¹⁹ Asp & von Hirsch 1999, s. 152.

²⁰ Borgeke 2012, s. 39.

²¹ Borgeke 2012, s. 40-42.

uteslutet att döma till annan påföljd. Det samma gäller vid brott med ett högt artvärde. En brottslig gärning som har ett lågt straffvärde men där brottet har hög art kan fortfarande föranleda fängelse som påföljd. Ett bra exempel är mened. Det konkreta straffvärdet för mened vid ett specifikt tillfälle ponerar vi ligger på 14 dagar, ett så lågt straffvärde talar inte för fängelse som påföljd. Mened är dock ett brott av sådan art att den påföljden ändå kan komma att användas. De två faktorerna samspelar således med varandra och måste beaktas tillsammans.²²

Systemet från 1989 lever kvar än idag och dess principer styr påföljdsvalet. Den nya bestämmelsen i 29 kap 5 § 5 p BrB kommer dock med en förändring av principerna för påföljdsvalet. Det menar i.af. Thomas Olsson i sin skrift i SvJT från 2010. Den nya bestämmelsen medför att taktiska överväganden letat sig in i brottmålsförfarandet, något som tidigare varit okänt för svensk rätt.²³ Den tilltalade ges möjlighet att påverka straffmättningsvärdet själv genom att medverka i utredningen. Den tilltalades förståelse för straffsystemet kan bli avgörande för vilken påföljd personen får. Att information om detta förmedlas till den misstänkta får anses vara av stor vikt för att bibehålla målet om allas likhet inför lagen. Denna uppsats fokuserar därför i det följande på att uppnå viss förutsägbarhet i vilken medverkan i utredningen av sin egen brottslighet som kan medföra strafflindring. Vi börjar med att fokusera på tillämpligheten av 29 kap 5 § BrB.

²² Se NJA 1996 s. 757 samt RH 1981:178.

²³ Olsson 2010, s. 490.

3 29 kap 5 § BrB

I detta kapitel får läsaren bekanta sig med billighetsskäl i 29 kap 5 § BrB. Kapitlet startar med en allmän förklaring till bestämmelsens tillämplighet och uppbyggnad samt de ändringar som skett efter reformen 2015. Efter att bestämmelsens allmänna del genomgått går texten djupare in i tillämpningen av 29 kap 5 § 4-5 p BrB om avhjälpan av skadliga verkningar av brottet och frivillig angivelse. Sist går vi in i den nya punkten i bestämmelsen om medverkan i utredningen av egen brottslighet i 29 kap 5 § 5 p BrB. Efter varje avsnitt kommer en förklaring till punkternas rättspolitiska överväganden.

3.1 Bestämmelsens allmänna tillämplighet

Som tidigare nämnts används billighetsskäl för att uppnå proportionalitet och ekvivalens vid bestämmande av straff. Det sker genom att omständigheter som ligger utanför den brottsliga gärningen beaktas. Bestämmelsen grundas på ett rättvisetänk och en strävan mot ett mer flexibelt straffsystem.²⁴ Att beakta gärningsmannens personliga egenskaper och omständigheter som ligger utanför den brottsliga gärningen ska motverka en strikt tillämpning av påföljd i förhållande till straffvärdet, vilket i vissa fall skulle leda till oönskade resultat. Följande fiktiva situation påvisar detta. Två gärningsmän har begått ett brott – de har mördat en människa genom att skjuta denna med pistol. Vid avlossandet av skotten föll en av gärningsmännen ner från ett stup. Denna gärningsman blev till följd av skadorna invalid från halsen och neråt. Bägge skyttar åkte fast för brottet och vid domstolsförhandlingen ska ett straff dömas ut. Att endast beakta straffvärdet i detta fall skulle leda till att båda gärningsmän får samma straff (eftersom att straffvärdet är detsamma för bägge gärningsmän). Domstolen kan dock beakta att en av gärningsmännen lidit en allvarlig kroppsskada till

²⁴ SOU 2012:34, s. 195.

följd av brottet vid straffmätningen, som motiverar en straffnedsättning enligt 29 kap 5 § 1 p BrB.

Som vi läst ovan kan billighetsskålen tillämpas för att sänka straffvärdet såväl som justera påföljden. HD har uttalat riktlinjer för bestämmelsens tillämpning i NJA 2008 s. 359. I domen framgår att punkterna avseende sanktionskommulation²⁵ har större inverkan på straffvärdet medan punkterna avseende den tilltalades hälsotillstånd eller ålder i högre grad påverkar påföljdsvalet. Som vi läst ovan blir bestämmelsens som mest aktuell vid straffvärden omkring ett års fängelse eftersom det då råder en presumtion för att påföljden ska bestämmas till fängelse.²⁶ En justering av straffvärdet med några månader kan då bli avgörande då ett fängelsestraff kan ersättas med villkorlig dom eller skyddstillsyn.²⁷ Notera att tillämpningen av 29 kap 5 § BrB då skett i förhållande till straffvärdet, vilket i sin tur lett till att annan påföljd valts, och inte direkt vid påföljdsvalet.

Billighetsskålen kan således få stor inverkan på straffet. Två liknande gärningar kan leda till olika påföljder för gärningsmännen - en gärningsman kan dömas till ett fängelsestraff när den andra får skyddstillsyn och samhällstjänst. Det är därför av stor vikt att bestämmelsen inte tillämpas alltför lättsamt.²⁸ Förarbeten framhåller att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt, så att bestämmelsen inte leder till oenhetlig rättspraxis.²⁹ HD har i NJA 2010 s. 592 sagt att bestämmelsen ska tillämpas om omständigheterna föranleder en påtaglig justering av påföljdsbestämningen. Det krävs således att omständigheterna är av viss dignitet. Strafflindring i exemplet ovan skulle t.ex. inte vara aktuellt om gärningsmannen endast fått en lindrig hjärnskakning eller brutit en arm.

²⁵ Sanktionskommulation avser den situationen att den tilltalade drabbas av andra negativa rättsliga följder på grund av brottet utöver själva straffet som döms ut av domstol.

²⁶ Prop. 1987/88:120, s. 100.

²⁷ Borgeke 2012, s. 189.

²⁸ Borgeke & Sterzel 2009, s. 57.

²⁹ Prop. 1987/88:120, s. 90.

Detta krav på en påtaglig justering av påföljdsbestämningen är inte helt lättolkad. Bestämmelsen tillämpas fortfarande vid mindre justeringar av lägre dagsbotsantal.³⁰ En nedsättning av dagsbotsantalet med 30 kan för vissa vara en påtaglig justering i förhållande till 60 dagsböter, men om HD avsett att bestämmelsen skulle tillämpas vid sådana situationer framgår inte. Det kan dock konstateras att bestämmelsen har tillämpats i dessa fall. Straffnedsättningen ska vara proportionell till straffvärdet och förhållandena som medför strafflindring. Ett brott som motsvarar flera års fängelse kan motivera straffnedsättning upp till ett och till och med flera år. Vid lägre straffvärden kan det dock ofta räcka med någon eller några månaders straffnedsättning.³¹

Genom prop. 2014/15:37 genomarbetades och ändrades 29 kap 5 § BrB. Det innebar den första samlade förändringen av bestämmelsen sedan den infördes 1989.³² Tidigare åtta punkter blev nio, och den nya grunden för strafflindring, genom medverkan i utredningen av sin egen brottslighet infördes. Punkterna baseras på tre olika situationer av fall. Den första situationen tar sikte på omständigheter som gärningsmannen inte kan kontrollera men som ändå bör beaktas i lindrande riktning på straffvärdet. Till denna kategori hör situationen då gärningsmannen drabbas av en allvarlig kroppskada till följd av brottet, att gärningsmannen pga. ålder eller sjukdom skulle drabbas ovanligt hårt av ett straff samt om ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks (29 kap 5 § 1-3 p BrB). Den andra situationen handlar om situationer där gärningsmannen ångrat sitt agerande och visar detta genom handling. Hit hör de tillfällen då gärningsmannen försökt förhindra skadliga verkningar från brottet, frivilligt angivit sig eller medverkat i utredningen av den egna brottsligheten (29 kap 5 § 4-5 p BrB). Den tredje situationen är s.k. sanktionskommulation. Hit hör de situationer då gärningsmannen utvisas ur riket, förlorar sin anställning eller på annat

³⁰ Se följande domar: Södertörns tingsrätt, B 11447-14, 2015-02-05 där påföljden ändras från 90 till 70 dagsböter, B 3162-15, 2015-05-18, och B 15249-12, 2014-06-09, där det varit fråga om en justering från lågt till lägre antal dagsböter, Stockholm tingsrätt B 5252-14, 2015-03-24 från 120 till 80 dagsböter.

³¹ SOU 2012:34, s. 199.

³² SOU 2012:34, s. 196.

sätt drabbas av rättsliga sanktioner på grund av brottet (29 kap 5 § 6-8 p BrB). Den sista punkten nio är en öppen hållen punkt som säger att listan inte är uttömmande. Hit hör t.ex. situationen att gärningsmannen angivit andra personer för brottsliga gärningar och kan antas komma att få leva under hot och förföljelse pga. av detta.³³

Utredningsmedverkandefallen hamnar under samma kategori av situationer som att Självangivelse- och Skademotverkandefallen. Dessa punkter kommer därför ges en mer noggrann genomgång i det följande.

3.1.1 Rättspolitiska överväganden

Som vi ser avsnitt 2 var prevention det huvudsakliga målet med straffet innan reformen 1989. Påföljden bestämdes utifrån vilken allmän- eller individualpreventiv effekt straffet kunde ha på gärningsmannen. Detta ifrågasattes av FSK. De ansåg inte att det var möjligt för en domstol att förutse eventuell framtida brottslighet hos enskilda förövare och justera påföljden därefter. FSK konstaterade istället att människors engagemang var avgörande för att motverka brott. För att engagera människor måste rättssystemet verka rättvist och rimligt. Straffen skulle därför tillämpas konsekvent och värden som likhet inför lagen, legalitet, humanitet och proportionalitet premierades.³⁴ Billighetsskäl kom till som ett uttryck för dessa värden. Gärningsmannens personliga förhållanden och agerande efter brottet skulle beaktas, inte av individualpreventiv hänsyn som tidigare, utan för att det vore obilligt eller orättvist att inte beakta dem.³⁵

Efter reformen 1989 skulle valet av påföljd ske utifrån den straffbelagda gärningens straffvärde med beaktande av billighetsskäl i 29 kap 5 § BrB. Med denna förändring blev påföljdssystemet mer normbundet och tillbakablickande. Förhoppningen var att straffsystemet skulle bli mer förutsägbart. Det innebar att straffbestämmelserna inte fick tolkas för brett.³⁶

³³ Se NJA 2009 s. 599.

³⁴ Prop. 1987/88:120, s. 36.

³⁵ Prop. 1987/88:120, s. 48.

³⁶ Victor 2003, s. 123.

Detsamma gällde för påföljdsbestämmelser med negativa effekter för den tilltalade. Bestämmelsens motiv fick inte styra dess tillämpning. Någon sådan begränsning mot en för gärningsmannen fördelaktig påföljdsregel torde dock inte finnas.³⁷ Det finns därför utrymme att tolka 29 kap 5 § BrB enligt bestämmelsens ändamål och motiv.³⁸

Uppsatsen kommer nu gå igenom de normer och värderingar som var vägledande vid bestämmelsen införande och som motiverade reformen 1989.

3.1.1.1 Proportionalitet och humanitet i påföljdsvalet

Inledningsvis kan det konstateras att billighets-skälen vid dess införande motiverades genom tanken att brott skulle förebyggas med proportionalitet och humanitet. Bestämmelsen skulle leda till rimliga påföljder i varje enskilt fall där domstolen skulle beakta samtliga relevanta omständigheter, inte bara gärningens svårhet. Victor Dag framhåller att det avgörande motivet till strafflindring torde vara att individen förtjänar en helhetsbedömning av sin situation utifrån samtliga relevanta normer och värderingar.

Påföljdssystemet ska kort och gott präglas av rättvisa.³⁹

Straffets kommunikativa syfte är ett av motiven som anförts till att ett agerande bör motivera strafflindring. Det innebär att brottslingen själv ska komma till insikt om det felaktiga i sitt brottsliga beteende. För att gärningsmannen ska uppnå denna insikt får rättssystemet inte innehålla brutala eller orättvisa straff.⁴⁰ Istället ska påföljden visa på tolerans och en förståelse för att alla människor kan begå misstag. Förstagångsförbrytaren får därför ett lindrigare straff än andra- eller tredjeångsförbrytaren. Genom olika påföljder ska straffet stegvis kommunicera till gärningsmannen att samhället har överseende med en överträdelse av lagen men inte ett flertal. Gärningsmannen ska inse allvaret i de brottsliga gärningar han utfört och

³⁷ Victor 1999, s. 140.

³⁸ Ågren 2013, s. 94.

³⁹ Victor 1999, s. 143.

⁴⁰ Jareborg & Zila 2014, s. 95.

bättrar sig. Först när bättring inte påvisas ska de strängare straffen tillämpas. Zila och Jareborg talar om detta syfte i förhållande till återfall, men tanken bör vara lika aktuell i anslutning till billighetsskäl. En person som t.ex. anger sig själv efter ett brott, och visar på verklig ånger, har redan kommit till insikt om att han gjort fel. Straffets kommunikativa syfte har då redan uppfyllts innan påföljden dömts ut.⁴¹

Ett annat motiv som anförts i propositionen och i doktrin är proportionalitetsprincipen. Den föreskriver att lika brott ska medföra lika straff. Det är dock svårt att jämföra vilket straff ett visst brott bör ha i förhållande till ett annat. Det finns ingen absolut rätt som ger oss svaret på den frågan. Straffet styrs istället av de normer och värderingar vi har i vår kultur och i vårt samhälle vid en viss tid. Proportionalitetsprincipen innebär att straffet inte ska vara för svårt eller allt för lindrigt i förhållande till dessa gängse normer.⁴² Brotts som vi uppfattar har ungefär lika hög grad av svårhet eller förkastlighet ska ha samma straffskala.⁴³ Man talar om att proportionalitetsprincipen bygga upp ett straffsystem av relativ proportionalitet. Det innebär att ett system skapas där brotten fördelas på en skala som visar på brottets förkastlighet i förhållande till andra brott.⁴⁴ Våldtäkt anses t.ex. vara ett grövre brott än misshandel, men ett mindre allvarligt brott än mord. Denna princip ligger till grund för billighetsskäl i 29 kap 5 § BrB. En person som utvisas ur landet på grund av en brottslig gärning bör få en lindrigare påföljd än en person som utfört samma brottsliga gärning men som inte utvisas. Annars skulle den första personen få ett hårdare straff än den senare personen, vilket skulle motverka straffsystemets relativa proportionalitet.

Oaktat det som sagts ovan angående proportionalitetsprincipen och att det inte finns någon absolut förtjänst för ett visst brott, får straff inte dömas ut som skulle strida mot humanitetsprincipen. I 2 kap 4 och 7 §§ RF finns ett

⁴¹ Jareborg & Zila 2014, s. 96.

⁴² Jareborg & Zila 2014, s. 68.

⁴³ Jareborg 2001, s. 62.

⁴⁴ Jareborg & Zila 2014, s. 68.

absoluta förbud mot dödsstraff och tortyr. Alla människor är lika värda och straffet får inte vara omänskligt, förnedrande eller grymt.⁴⁵ Billighetsskäl ger uttryck för denna humanitet i straffsystemet. En person som t.ex. skulle drabbas ovanligt hårt av en viss påföljd på grund av hög ålder eller sjukdom kan t.ex. undvika den påföljden med beaktande av bestämmelsen.

Sammanfattningsvis kan det sägas att billighetsskäl skapades som en reaktion på införandet av straffvärdet. Bestämmelsen skulle medföra att omständigheter som inte hörde till den brottsliga gärningen men som var relevanta för påföljdsvalet skulle beaktas. Billighetsskäl skulle tillämpas restriktivt. Det skulle leda till att värden som proportionalitet, humanitet och likhet inför lagen beaktades men aldrig riskerades.

3.2 Förebygga, avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet

Strafflindring kan medges när gärningsmannen efter förmåga försöker förebygga, avhjälpa eller begränsa de skadliga verkningarna från brottet enligt 29 kap 5 § 4 p BrB. Det kan vara svårt att bestämma vilket agerande som ska tillämpas på en utförd handling. I vissa situationer tycks samtliga verb vara tillämpliga beroende på vilket perspektiv man anlägger. En gärningsman som t.ex. lindar om ett sår och sedan hjälper offret till sjukhuset kan sägas ha avhjälpt skadan samtidigt som han begränsat eventuella framtida skador från brottet.⁴⁶ Vilket agerande som ska appliceras på en given situation tycks dock vara av underordnad betydelse.⁴⁷

Det skademotverkan agerandet sker efter gärningsmannens förmåga. En gärningsman med lite pengar kan t.ex. avhjälpa skadliga verkningar från en stöld genom att betala tillbaka en liten summa av det stulna beloppet.⁴⁸ Det avgörande är om agerandet påvisar en i handling visad ånger som signalerar att gärningsmannen tar ansvar för sin brottsliga gärning. Detta kan inte ske

⁴⁵ SOU 1995:91 del II, s. 57.

⁴⁶ Ågren 2013, s. 129.

⁴⁷ Prop. 1987/88:120, s. 91 och SOU 1986:14, s. 452.

⁴⁸ Borgeke 2012, s. 194.

om han anger sig själv först efter att han misstänker att han kommer åka fast för brottet, eller om han avhjälpes skadan vid samma tidpunkt. Agerandet ska ske på eget initiativ och helst nära inpå brottets fullbordan.⁴⁹

Strafflindring kan dock medges i vissa situationer då gärningsmannen ger ekonomisk kompensation till målsäganden efter att han dömts för brottet.⁵⁰ Frågan uppkom i mål NJA 1990 s. 84 II som handlar om påföljdsval vid misshandel av normalgraden. I målet hade gärningsmannen efter att han dömts vid tingsrätten betalat utdömt skadestånd. HD anför att detta tillsammans med att gärningsmannen visat *uppriktig ånger* för sitt agerande inte kan ges någon självständig betydelse vid påföljdsvalet. Det kunde dock beaktas ”[...] inom ramen för den helhetsbedömning som alltid måste göras som underlag för påföljdsbestämningen i brottmål.”⁵¹ Jack Ågren menar att detta visar två saker: Dels att betala utdömt skadestånd inte kan medföra att punkten blir tillämplig som huvudregel, men att undantag kan ske då gärningsmannen visar uppriktig ånger.⁵² Kravet på ånger bekräftades sedan genom ett ytterligare HD-avgörande. I NJA 1997 s. 652 hade gärningsmannen betalat skadestånd efter tingsrättens dom. HD beaktar inte detta vid påföljdsvalet men skriver att det skulle kunna ske om den tilltalade visat ”*djup ånger och samtidigt vidtar särskilda ansträngningar för att göra rätt för sig.*”⁵³

En ytterligare intressant fråga är i vilken mån det krävs att ett avhjälpande, begräsning eller förbyggande av skadan rent faktiskt skett. I lagtexten i 29 kap 5 § 4 p BrB uppställs inget rekvisit på effekt av agerandet. Detta framgår av att det står att den tilltalade ska ha ”*sökt förebygga, avhjälpa eller begränsa*”. En person som t.ex. stoppat in sina fingrar i ett öppet sår för att stoppa blödningen kan alltså få strafflindring enligt bestämmelsen,

⁴⁹ Hoflund 1993, s. 91.

⁵⁰ Prop. 1987/88:120 s. 91-92.

⁵¹ NJA 1990 s. 84 II, s. 93.

⁵² Ågren 2013, s. 131. Se även NJA 1990 s. 84 II. Två dissidenter till domen skriver att 29 kap 5 § BrB inte är tillämplig på den aktuella situationen.

⁵³ NJA 1997 s. 652, s. 652.

även om agerandet lett till att såret blev infekterat och lett till ytterligare skador på offret.⁵⁴

Sammanfattningsvis kan sägas att punkten får starkast genomslag vid ageranden som sker frivilligt och nära inpå den brottsliga gärningen. Vidare så uppställs inte något rekvisit upp på visad ånger för att bestämmelsen ska bli tillämplig. Man ser till det agerande som gärningsmannen vidtagit. Ånger kan dock få betydelse för punktens tillämpning vid fall som ligger i bestämmelsen periferi.

3.2.1 Rättspolitiska överväganden

Vi kan alla förstå det eftersträvansvärda i att en gärningsman försöker avhjälpa skadliga verkningar från ett brott. En gärningsman som hjälper sitt offer till sjukhuset har gjort någonting bra. Men är det minskandet av skadan på det skyddsvärda objektet eller gärningsmannens insikt om att agerandet var fel som motiverar strafflindring?

Det framgår av bestämmelsens förarbeten att regeln har samma motiv som regeln i 23 kap 3 § BrB om frivilligt tillbakaträdande.⁵⁵ Detta är dock föga behjälpligt då dess motiv inte heller ger något klart svar på frågan. Vid införandet av den regeln skrev lagstiftaren att det var brottslingens minskade farlighet som motiverade ansvarsfrihet. En gärningsman som tillbakaträdde från brott ansågs mindre trolig att begå brott i framtiden och förtjänade därför en lindrigare påföljd.⁵⁶ Detta resonemang kan endast förstås i samband med behandlingstanken som styrde påföljdsvalet vid den tiden. Att samma motiv skulle föranleda införandet av strafflindring enligt 29 kap 5 § 4 p BrB verkar osannolikt. Denna syn på tillbakaträdandets motiv har också ifrågasatts av Jareborg som anser att det är ett ohållbart argument. Det finns inget som motiverar den slutsatsen utifrån gärningsmannens tillbakaträdande från ett brott. Istället menar Jareborg att den rimligaste förklaringen att tillbakaträdande fått dess nuvarande betydelse är att det

⁵⁴ Ågren 2013, s. 141-142.

⁵⁵ Prop. 1987/88:120, s. 91. Se även NJA 2003 s. 361.

⁵⁶ SOU 1948:40, s. 20.

undanröjer den fara som gärningens påbörjande skapat. Han fortsätter och skriver att gärningsmannen i de fall den faktiskt ångrar sitt agerande ska tjäna något på att avbryta sitt handlande.⁵⁷

Skademotverkandefallen har således samma motivationsgrund som regeln om frivilligt tillbakaträdande. Skadorna från brottet minskar i bägge situationer. Skademotverkandefallen motiveras således genom den skademotverkande effekt agerandet har gentemot lagrummets skyddsintresse.

3.2.1.1 Agernadet visar på en vilja att ta ansvar för sitt agerande

Ett annat motiv som framförts i doktrinen är att gärningsmannen genom sitt agerande förtjänat strafflindring. Agerande visar att gärningsmannen vill ta ansvar för sitt brottsliga agerande vilket medför att denna är mindre klandervärd.⁵⁸ Somliga källor förutsätter att gärningsmannen uppvisar ånger inför sitt brott, andra framhåller att detta inte är nödvändigt och att agerandet i sig är något bra. I förarbeten framhålls dock att agerandet utgör en *”i handling bevisad ånger”*⁵⁹. Uttalandet tyder på att handlingen alltid är ett uttryck för ånger (handlingens bevis nog för att gärningsmannen ångrar sitt agerande).

Jack Ågren skriver att det är fördelaktigt om gärningsmannen tagit till sig brottets kommunikativa syfte och förstår att den brottsliga gärningen var fel, men att det inte utgör en nödvändig förutsättning för att tillämpa bestämmelsen. Han menar att bestämmelsen även kan motiveras utifrån att agerandet har en skademotverkande effekt gentemot det skyddsvärda objektet.⁶⁰ Von Hirsch anför dock att det är den moraliska insikten uttryckt i ånger som leder till att strafflindring har förtjänats.⁶¹ Som vi ser ovan i

⁵⁷ Jareborg 2001, s. 375.

⁵⁸ Ågren 2013, s. 138. Se även Jareborg & Zila, Josef 2014, s. 132.

⁵⁹ SOU 1948:40, s. 20.

⁶⁰ Ågren 2013, s. 138-139.

⁶¹ von Hirsch 2001, s. 25.

avsnitt 3.2.1 verkar Jarebrog också tillskriva ånger viss betydelse avseende Skademotverkandefallen.

Von Hirsch menar således att strafflindring inte kan motiveras om gärningsmannen inte ångrar det han gjort. Jack Ågren menar dock att både agerandets reparativa funktion, såväl som den moraliska insikten som gärningsmannen uttryckt i ånger kan motivera strafflindring. Han framhåller att en gärningsman som endast agerat skademotverkande, men inte uppvisat någon känsla av ånger, bör få strafflindring på den grund att agerandet varit skademotverkande. Har gärningsmannen dessutom visat att han ångrar sitt agerande så kan strafflindringen motiverad även på denna grund eftersom att straffets kommunikativa syfte fullbordats.

3.2.1.2 Effektivitet

Ett annat intresse som anförts som motiv till strafflindring är dess resursbesparande och effektiviserande verkan. Genom att en person förebygger, avhjälp eller begränsar skadliga verkningar från brottet frigör det resurser till annan verksamhet i samhället.⁶² Detta är dock ett intresse som avfärdats av HD i NJA 2009 s. 599. De skriver; *”Det bör särskilt hållas i minnet att 29 kap 5 § BrB handlar om billighetshänsyn. En tillämpning som innebär att strafflindring motiveras enbart av samhällets intresse av att brott utreds är inte förenligt med den nuvarande regleringen.”*⁶³. Det är möjligt att detta dock kommer i ett annat ljus i om. 2015 års reform.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att Skademotverkandefallen har två huvudsakliga motiv. Det första är att agerandet haft en reparativ funktion och därför är något bra och eftersträvansvärt i sig och det andra är att gärningsmannen verkligen ångrat sitt beteende och visar detta genom handling.

⁶² Ågren 2013, s. 136.

⁶³ NJA 2009 s. 599, s. 623.

3.3 Frivillig angivelse

Punkten om frivillig angivelse i 29 kap 5 § 5 p BrB baseras på tanken att gärningsmannen ångrar sitt handlande och vill göra rätt för sig. Det är viktigt att hålla isär den här situationen med andra ledet i samma punkt som avser Utredningsmedverkandefallen. Det finns inget krav på att en person som frivilligt angivit sig ska medverka i utredningen för att bestämmelsen ska bli tillämplig.

Enligt förarbetena till bestämmelsen framgår det att gärningsmannen ska handla på eget initiativ. Ett erkännande eller försök att förebygga skador från brottet beaktas inte om personen i fråga redan vet att han avslöjats.⁶⁴ I NJA 1989 s. 870 angav en pojke sig frivilligt till polisen efter att han sett sin kamrat och medgärningsman i en polisbil. På väg till polisstationen gjorde han sig av med den pistol de använt vid rånförsöken. HD ansåg inte att detta var ett frivilligt angivande i bestämmelsens mening. Rättsfallet visar att det är viktigt att gärningsmannen agerar innan det framkommer att dennes medverkan i brottsligheten blir känd för polisen eller att det finns en risk därom. Det typiska exemplet när bestämmelsen blir tillämplig är då gärningsmannen grips och sedan erkänner andra brott som polisen inte haft kännedom om.⁶⁵ Denna situation går även att härleda till bestämmelsens andra del om medverkan i utredningen av egen brottslighet. Det torde dock krävas något mer än endast ett erkännande i de fallen.⁶⁶

Lagtexter ställer inte upp något krav på när angivelsen ska ha inkommit till polisen för att medföra strafflindring. Agerandets anslutning till brottets fullbordan är således inte lika relevant som vid Skademotverkandefallen. Bestämmelsen är istället beroende av vilken kvalité angivelsen har. Den här kvalitén verkar i vissa fall gå över på Utredningsmedverkandefallen, och inte endast beakta själva angivelsen. I RH 2011:64 har en person angivit sig själv efter att han slagit sin dotter som vid tillfället för gärningen var två år

⁶⁴ Prop. 1987/88:120, s. 91.

⁶⁵ Prop. 1987/88:120, s. 92.

⁶⁶ Prop. 2014/15:37, s. 22.

gammal. Angivelsen till polisen har skett efter att gärningsmannen berättat om händelsen för sin psykolog som då informerat honom om sin anmälningsskyldighet. Hovrätten gör bedömningen att mannen frivilligt angett sig själv enligt 29 kap 5 § 5 p BrB och anför som motivering att skadorna skulle klassats som en olycka om han inte bekänt gärningen samt att gärningsmannen medverkat i utredningen på ett sätt som medfört att han kunnat åtalas och fällas till ansvar för brottet. I RH 2012:51 har en man rånat ett apotek för att nästkommande dag göra sig av med vapnet som använts vid rånet. Han har därefter ringt till polisen och erkänt gärningen. Eftersom polisen inte haft några spår efter gärningsmannen då han angav sig medför det att bestämmelsen blev tillämplig. Kvalitén på angivelsen tycks vara relaterad till hur långt utredningen har framskridit i förhållande till den misstänkte. Rättsfallen lägger stor vikt vid det faktum att polisutredningen inte haft några misstankar om den aktuella gärningsmannen då angivandet inkommit till polisen.

Detta väcker frågan om bestämmelsen kan tillämpas på situationer då polisen vet vem gärningsmannen är då angivelsen inkommer, men gärningsmannen inte är medveten om att hans identitet är röjd. Lagtexten ställer inte upp något rekvirit på önskad effekt av angivelsen. Situationen är jämförbar med ovanstående situation i Skademotverkandefallen då en gärningsman försökt begränsa skadorna av sitt agerande, men att det inte leder till den önskad effekt på grund av en tillfällig omständighet. De refererade rättsfallen tyder dock på bestämmelsen kräver någon form av effekt av agerandet.

Angivelsen behöver inte vara klar och tydlig i alla delar för att medföra strafflindring enligt bestämmelsen. Det framgår av NJA 1991 s. 255 där en person åkt fast för smuggling av narkotika och sedan erkänt i förhör ett flertal andra resor där han smugglat varor. Han uppgav dock att han trodde att det var hormoner avsedda för djur han smugglade. HD ansåg att detta var tillräckligt för att medföra strafflindring. Angivelsen behöver inte heller omfatta all brottslighet. Detta framgår av NJA 2008 s. 359 där 29 kap 5 §

BrB tillämpats trots att gärningsmännen inte erkänt alla stölder. Viktigt att komma ihåg avseende dessa fall är att domstolen inte varit tydlig med vilken punkt i bestämmelsen som tillämpats. Vi vet inte säkert om detta hänför sig till Självangivelsefallen eller om domstolen tillämpat den öppet hållne punkten i 29 kap 5 § 8 p BrB (bestämmelsens lydelse innan reformen 2015). Rättsfallen har dock använts i doktrin avseende Självangivelsefallen, vilket tyder på att de är vägledande för tillämpningen av den punkten. I rättsfallet har de två gärningsmännen vidtagit långtgående åtgärder för att göra rätt för sig i förhållande till brottsoffren. De har tagit lån för att betala av skadestånd och ringt upp offren för att be om ursäkt. HD skriver att gärningsmännen frivilligt angivit sig själva och visat uppriktigt ånger för sitt brottsliga agerande, varför strafflindring är motiverat enligt 29 kap 5 § BrB. Jack Ågren skriver att ånger inte beaktas som ett självständigt rekvisit i lagrummet, men att det kan motivera dess tillämpning vid ”*verklig, uppriktig eller djup ånger*”⁶⁷.

3.3.1 Rättspolitiska överväganden

Det är i huvudsak samma motiv som anförs till införandet av Självangivelse- som Skademotverkandefallen.⁶⁸ För att undvika en upprepning av vad som framförts ovan kommer detta avsnitt vara något kortare.

3.3.1.1 Agerandet visar på en vilja att ta ansvar för sitt agerande

En självangivelse anses vara ett uttryck för att gärningsmannen vill ta ansvar för sitt agerande. Enligt förarbeten framhålls att agerandet är ett uttryck för verklig ånger som är förtjänt av strafflindring om angivelsen sker helt på eget initiativ.⁶⁹

⁶⁷ Ågren 2014, avsnitt: Sammanfattande om billighetsskäl i BrB 29 kap. 5 §. (artikel ej sidnumrerad).

⁶⁸ Samma resonemang avseende effektivitet och resursbesparing gäller för bägge punkter.

⁶⁹ SOU 1948:40, s. 26.

På samma sätt som vi förstår det goda i ett avhjälpande av skadliga verkningar från brottet kan vi också förstå att en självangivelse är något eftersträvansvärt inom brottsbekämpandet. Det är dock svårare att se vilket gott resultat denna självangivelse ska medföra i förhållande till brottets skyddsvärda objekt. Då en gärningsman hjälper sitt offer till sjukhuset efter en misshandel har skadan som åsamkats offret minskat eller i vart fall avhjälpats. Det skyddsvärda objektet, att inte skada andra människor, har då beivrats. Vid frivillig angivelse är detta inte lika uppenbart. En person som anger sig själv till polisen har inte minskat den skada som gärningen inneburit. Offrets lidande kan inte sägas ha lindrats i förhållande till den skada som åsamkats i och med angivandet. Det finns dock en reparativ effekt i den tillfredsställelse offret känner inför att gärningsmannen lagförs samt att offret slipper leva i ovisshet om vem som skadat honom. Jack Ågren menar att denna form av reparation är värd att beakta och att bestämmelsen kan motiveras utifrån dessa skäl.⁷⁰ Asp anför att bestämmelsen bör kunna motiveras utifrån att angivelsen är en god handling i sig.⁷¹ Jack Ågren menar att handlingen visar att gärningsmannen tar ansvar för sitt brottsliga agerande, det krävs därför inte ånger hos gärningsmannen för att motivera bestämmelsen.⁷²

När vi nu bekantat oss med grunderna för påföljdssystemet och fått en djupare förståelse för vilka situationer som kan medföra strafflindring genom billighetsskäl i 29 kap 5 § BrB ska vi nu övergå till att titta närmare på medverkan i den egna brottsligheten enligt 29 kap 5 § 5 p BrB.

3.4 Medverkan i egen brottslighet

29 kap 5 § 5 p BrB antogs enligt följande lydelse:

5 § Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta

5. om den tilltalade frivilligt angett sig eller lämnat

⁷⁰ Ågren 2013, s. 136.

⁷¹ Asp 2001, s. 320.

⁷² Ågren 2013, s. 136.

uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet

Bestämmelsen innehåller två rekvisit. Gärningsmannen ska lämna uppgifter och dessa uppgifter ska vara av väsentlig betydelse för utredningen av brottet.

Hur denna utredningsmedverkan skulle utformas diskuterades av såväl BRU som av Påföljdsutredningen. BRU ansåg att gärningsmannens medverkan skulle bedömas utifrån uppgifternas kvalitet och omfattningen av medverkan snarare än de motiv gärningsmannen haft.⁷³ Påföljdsutredningen menade däremot att gärningsmannens syfte med medverkandet i utredningen var avgörande. Följande citat visar det: *”Strafflindrings- grunden ska enbart tillämpas när det utifrån sådana objektivt konstaterbara förhållanden finns anledning att anta att den tilltalades agerande grundar sig på en verklig vilja att ta ansvar för sina handlingar och en insikt om att den brottsliga gärningen var felaktig. Finns det omständigheter som talar i annan riktning får domstolen väga in det i sin bedömning. Något som kan tala mot en tillämpning av strafflindringsgrunden är t.ex. om den tilltalade framför uppenbart obefogade invändningar om ansvarsfrihet eller förringar sin egen inblandning i brottet.”*⁷⁴ Regeringen kommenterade dessa åsikter och framförde i propositionen att medverkan skulle grundas på objektivt konstaterbara förhållanden vilket skulle grundas på de uppgifter gärningsmannen lämnat under utredningen. Syftet bakom uppgiftslämnandet gavs ingen betydelse då det skulle vara allt för svårt att utröna en persons verkliga bevekelsegrunder till sitt agerande.⁷⁵

Regeringen slår alltså fast att det är de lämnade uppgifternas betydelse för utredningen som är avgörande för om strafflindring kan medges eller inte, inte gärningsmannens eventuella motiv till uppgiftslämnandet. Frågan övergår därefter i vilken dignitet uppgifterna ska ha. Regeringen skriver i

⁷³ SOU 2005:117, s. 81.

⁷⁴ SOU 2012:34, s. 227-228.

⁷⁵ Prop. 2014/15:37, s. 20.

propositionen att uppgifterna måste ha väsentlig betydelse för utredningen.⁷⁶ De fortsätter och skriver följande; *”Med detta avses att uppgifterna lett till att utredningen i något väsentligt avseende har påskyndats eller underlättats”*.⁷⁷ Typfallet är att gärningsmannen uppger ett utförligt händelseförlopp över brottet eller lämnar andra uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen. Propositionen nämner som exempel att gärningsmannen visar var han gömt stöldgods eller vilka transaktioner han genomfört vid ekonomisk brottslighet.⁷⁸

Utöver att uppgifter som de ovan ska lämnas måste de även vara av betydelse för utredningen. Uppgifterna ska lämnas vid en tidpunkt då polisen inte var medvetna om dem, eller i vart fall inte haft tillräckliga bevis att styrka dem. Det räcker inte att gärningsmannen, efter att polisen hittat stöldgodset och knutit det till honom, berättar hur han gömt det där och erkänner att det är hans. Bestämmelsen blir även svår att tillämpa om gärningsmannen blir tagen på bar gärning. Utredningen är då redan så starkt mot honom att det inte är möjligt att i någon väsentlig mån medverka till utredningen.⁷⁹ Medverkan kräver således en effekt av viss dignitet för att beaktas.

HD har använt sig av 29 kap 5 § BrB för att medge strafflindring vid medverkan i egen brottslighet innan bestämmelsen kom. Dessa fall kan i viss mån ge ledning för när bestämmelsen blir tillämplig. I NJA 1991 s. 255 har en person LB åkt fast för narkotikasmuggling vid ett tillfälle. Han berättar sedan självant om ytterligare fyra resor, vilka polisen inte visste om. HD beaktar denna medverkan i utredningen vid straffvärderingen men refererar inte till billighetsskäl i 29 kap 5 § BrB. Det kan dock med säkerhet påstås att detta utgör ett typfall då en person medverkat i utredningen av sin egen brottslighet även avseende den nya punkten i bestämmelsen. Ett senare rättsfall behandlar samma fråga. I NJA 2008 s. 359 hade två personer utfört inbrott i diverse lokaler. De åkte fast vid ett

⁷⁶ Prop. 2014/15:37, s. 20.

⁷⁷ Prop. 2014/15:37, s. 22.

⁷⁸ Prop. 2014/15:37, s. 22.

⁷⁹ Prop. 2014/15:37, s. 22.

inbrott och i samband med detta erkände de ett flertal andra inbrott och stölder. HD ansåg att strafflindring enligt 29 kap 5 § var befogat. Dessa fall kan ses som exempel på situationer då 29 kap 5 § 5 p BrB blir tillämplig. Utredningen har i bägge fall baserats och letts framåt av gärningsmännens uppgifter angående brott polisen inte tidigare haft vetskap om. Uppgiftslämnandet har därmed varit av väsentlig betydelse för utredningen av brotten.

Båda de ovanstående rättsfallen handlar om erkända brott. Erkännandet är dock inte en nödvändig förutsättning för att bestämmelsen ska bli tillämplig. Gärningsmannen kan förneka brott, t.ex. om han inte delar åklagarens rättsliga bedömning, samtidigt som han bidrar till utredningen på ett väsentligt sätt.⁸⁰ I propositionen står följande: *”Enligt regeringen mening bör tyngdpunkten vid bedömningen, som angetts ovan, i stället ligga på om den tilltalade har bidragit till utredningen av de faktiska omständigheterna kring brottet.”*⁸¹ Vad utgör då den rättsliga bedömningen enligt propositionen. Det står ett exempel och det är att den tilltalade har olika syn på brottsrubriceringen. Vad som exakt menas med detta uttalande utvecklas inte. En situation som dock bör falla inom tillämpningsområdet av bestämmelsen är då den tilltalade inte delar åklagarens uppfattning om hur ett rekvisit i lagtexten ska tolkas. Ett ifrågasättande av en rättslig bedömning skulle t.ex. vara att den tilltalade ifrågasätter om ett slagträ utgör ett vapen i lagens mening i ett åtal rörande vapenbrott.

Denna fråga leder in oss på ett annat kanske mer aktuellt spår; om det är möjligt att förneka brott med en uppsåtsinvändning samtidigt som man bidrar till utredningen på ett väsentligt sätt. Thomas Olsson anför i SvJT att en gärningsman bör kunna medverka i utredningen samtidigt som han förnekar brott baserat på en uppsåtsinvändning.⁸² I propositionen framgår också att bestämmelsen kan vara tillämplig i en situation där gärningsmannen lämnat väsentliga uppgifter för delar av brottsligheten men

⁸⁰ Prop. 2014/15:37, s. 23.

⁸¹ Prop. 2014/15:37, s. 23.

⁸² Olsson 2010, s. 486.

förnekar andra. Medverkan i utredningen behöver inte avse all brottslighet, eller ens alla delar av en brottslig gärning. Det avgörande är om den tilltalade sammantaget har bidragit på ett väsentligt sätt till utredningen.⁸³ Detta tillsammans med citatet i ovanstående stycke ger bilden av att en uppsåtsinvändning bör vara tillåten, förutsatt att personen i fråga väsentligen bidrar till de faktiska omständigheterna i utredningen. Det rimmar även väl med det uttalande som görs i propositionen om att en persons bevekelsegrunder och motiv till uppgiftslämnandet inte ska ha någon inverkan på bedömningen.

Denna situation har uppkommit i ett antal tingsrättsavgöranden där lösningen varit olika.⁸⁴ I ett rättsfall från *Eskilstuna tingsrätt, B 3422-14, 2015-06-16 ("Inbrottsstölden")* har ett flertal personer olovligt tagit sig in i en bostad och stulit värdesaker genom att hota dem som bodde där med kniv och skjutvapen. KS har under rånet samlat ihop värdesakerna och burit ut dem från lägenheten. KS har vidgått att hon befunnit sig i lägenheten och att hon burit ut värdesaker, men att det har skett under tvång. I förhör har KS uppgivit att hon varit på väg till lägenheten för att köpa droger, att när hon anländer till lägenheten det påbörjades ett för henne oväntat rån, att hon blir uppmanad att bistå i rånet och att hon gör det eftersom hon var rädd för repressalier och hot. KS har utförligt redogjort för händelseförloppet i lägenheten, de andra gärningsmännens agerande samt hur de tar sig från lägenheten. Tingsrätten lägger de två målsägandens berättelser till grund för åtalet och konstaterar att det får stöd av de uppgifter KS lämnat. De konstaterar vidare att KS uppgift, att hennes handlande skett under tvång, inte får stöd av annan utredningen samt att hennes förklaring att hon inte var införstådd i rånet förrän hon anlände till lägenheten, är så pass osannolik att det lämnas utan avseende. KS döms därför för rån och olaga hot till fängelse i ett år och sex månader. Tingsrätten uppger att straffvärdet uppgår till två år. Omständigheterna anses inte vara sådana att KS lämnat uppgifter av

⁸³ Prop. 2014/15:37, s. 23.

⁸⁴ Rättsfallen *Inbrottsstölderna* och *Agafallet* som nu presenteras används inte för att beskriva gällande rätt. De används för att problematisera kring hur dessa frågor kan få praktisk betydelse.

väsentlig betydelse för utredningen av hennes brottslighet. Däremot får hon strafflindring enligt 29 kap 5 § 9 p BrB eftersom hon lämnat uppgifter om övriga gärningsmäns agerande och detta medför att hon nu måste leva undangömd och med visst polisskydd. En strafflindring om sex månader ansågs befogat. I detta fall tycks det vara så att KS lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen, men uppgiftslämnandet har inte motiverats utifrån en verklig vilja att ta ansvar för sitt brottsliga agerande (vilket framgår av hennes invändning om tvång) varför bestämmelsen inte blir tillämplig.

I mål B 11843-14, Malmö tingsrätt, 2015-06-08 (*"Agafallet"*) har två barn under en tid blivit utsatta för aga av deras föräldrar. Båda barnen har i förhör uppgett att föräldrarna slagit dem med öppen hand, med ett skohorn samt med en ballongpinne. Slagen med redskapen har riktats mot ben och fötter. Föräldrarna bekräftar att de använt sig av dessa metoder i sin uppfostran, men kan inte erinra sig varje enskilt tillfälle det har hänt. De förnekar dock ansvar för brott och menar att det objektivt sett inte lett till någon skada samt att de inte haft till syfte att skada barnens självkänsla. Tingsrätten gör bedömningen att slag har skett och skriver följande: *"Det starkaste stödet för uppgifterna om våld och hot i hemmet har emellertid kommit från DK och CK själva. Deras erkännanden i dessa delar medför att det är ställt utom rimligt tvivel att det som ett led i barnens uppfostran har förekommit slag och hot från föräldrarna."*⁸⁵ Föräldrarna döms för grov fridskränkning, misshandel och olaga hot. Det sammanlagda straffvärdet uppgår till nio månader. Tingsrätten anför vidare att grov fridskränkning är ett brott av sådan art att det råder en presumtion för fängelse, samt att det vid straffvärden så högt som detta krävs alldeles särskilda skäl för att välja en icke frihetsberövande påföljd. Att föräldrarna lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av brottet utgjorde sådana alldeles särskilda skäl och tingsrätten dömde föräldrarna till skyddstillsyn. DK och CK underrättades om misstanke om brott och erkände, samt berättade

⁸⁵ B 11843-14, Malmö tingsrätt, 2015-06-08, s. 18.

utförligt om, gärningarna i polisförhör den 16 december 2014.⁸⁶ I detta fall har de tilltalade förnekat brott med invändning om att de inte skadat barnen och att de inte haft uppsåt att skada barnens självkänsla. Bestämmelsen tillämpades trots dessa invändningar samt att föräldrarna inte verkar visa någon vilja att ta ansvar för sitt brottsliga agerande.

Rättsfallen belyser frågan om domstolarna kommer beakta både gärningsmannens vilja med medverkan, samt digniteten på uppgifter som lämnats. I *Inbrottsstölden* verkar domstolen lägga in ett rekvisit som anförs i Påföljdsutredningens SOU – att domstolen kan välja att inte tillämpa regeln om medverkan inte påvisar en verklig vilja att ta ansvar för sitt agerande. I *Agafallet* verkar domstolen dock inte lägga in något sådant rekvisit. Enligt propositionen tar regeringen avstånd från bedömningar som tar sikte på gärningsmannens verkliga bevekelsegrunder till medverkande, det är dock inte orimligt att sådana resonemang letar sig in i rättstillämpningen.

Bestämmelsen i 29 kap 5 § 5 p BrB har inte något begränsat tillämpningsområde och kan tillämpas på all brottslighet. Det framgår av propositionen att den troligtvis kommer tillämpas på mer svårutredd brottslighet, men att inget hindrar bestämmelsen från att användas i mindre avancerad fall förutsatt att medverkan i utredningen är kvalificerad.⁸⁷ BRU anförde att ekonomisk brottslighet och miljöbrott var typexempel på brott där bestämmelsen kunde tillämpas, men att den även kunde tillämpas på misshandels- och stöldbrott.⁸⁸ Påföljdsutredningen anförde att bestämmelsen borde tillämpas på all brottslighet. Bestämmelsen skulle vara lika tillämpbar på svårutredd som enklare brottslighet eftersom att de inte eftersträvade någon effekt av medverkan i utredningen för att bestämmelsen skulle vara tillämplig. Avgörande var agerandets uttryck för en insikt eller inställning hos gärningsmannen.⁸⁹

⁸⁶ Förundersökningsprotokoll, Polismyndigheten i Skåne, Familjevåldssektionen, diarienummer 1200-K209840-14, s. 43 & 50.

⁸⁷ Prop. 2014/15:37, s. 23.

⁸⁸ SOU 2005:117, s. 81.

⁸⁹ SOU 2012:34, s. 227.

Avseende 29 kap 5 § 4 p BrB talar Jack Ågren om en koppling i tid mellan brottets utförande och gärningsmannens agerande för att avhjälpa, begränsa eller förhindra skadliga verkningar från brottet. Desto snabbare gärningsmannen agerar efter brottet desto större chans har gärningsmannen till strafflindring. Frågan som uppstår är om en liknande koppling finns i medverkan av utredningen av det egna brottet. Som vi sett ovan ska medverkan leda till att utredningen kommer framåt. Utredningsmedverkans betydelse är således kopplad till hur omfattande bevisning som föreligger mot den tilltalade vid uppgiftslämnandet. En omfattande utredning minskar förutsättningarna att bidra i väsentlig betydelse. Det blir därför svårt att hävda att utredningsmedverkans påbörjande har någon koppling till närheten av brottets utförande, bortsett från det faktum att utredningen antagligen är mindre utförlig ju närmare i tiden vi kommer brottfullbordanspunkten. Ta med er dessa tankegångar när vi nu går in i övriga rättsfall där bestämmelsen tillämpats. För att underlätta läsningen har rättsfallen delats upp i kategorier.

3.4.1 Rättsfall där medverkan är avgörande för en fällande dom

Efter att jag läst igenom ett stort antal rättsfall på området tycks jag kunna urskilja två olika situationer då bestämmelsen används. Den första situationen är de fall då utredningen inte kan komma längre. Polisen har samlat in bevisning men den räcker inte riktigt för en fällande dom. Gärningsmannens har i dessa fall lämnat uppgifter som gör att vågskålen tippar över och att han kan dömas för brottet. Dessa rättsfall redogörs för i detta avsnitt. Den andra situationen är de situationer då gärningsmannen faktiskt påskyndat utredningen. Det är möjligt att polisen skulle hitta tillräckliga bevis för en fällande dom utan medverkan från gärningsmannen i dessa fall, men utredningen har underlättats med medverkan. De situationerna redogörs för i nedan i avsnitt 3.4.2.

I ett mål från, *Attunda tingsrätt, B 2039-15, 2015-06-08 ("Sexuellt övergrepp")* har JL efter en kvälls festande i sin bostad bjudit sin

fosterdotter på alkohol. Han har därefter förgripit sig på henne sexuellt. Dagen efter händelsen berättar fosterdottern om händelsen för sin pappa och mamma. De väntar dock med polisanmälan eftersom att JL vill göra det själv. JL går nästkommande dag till polisen och berättar om händelsen. Fosterdottern har i förhör berättat att JL tog och slickade på hennes bröst och underliv, att JL tog hennes hand och onanerade på sig själv och att hon tror att JL även stoppade upp ett finger i hennes underliv. Vittnen, som fosterflickan berättat om händelsen för, har uppgivit att hon i huvudsak uppgett samma sak för dem om händelseförloppet. JL har i förhör berättat att han bjudit fosterflickan på alkohol, att de gått upp till hennes rum, att han tagit och slickat på fosterflickans bröst och underliv. JL förnekar dock att han stoppat upp ett finger i hennes underliv samt att han använt flickans hand för att onanera på sig själv. Tingsrätten anser att det är styrkt att mannen tagit och slickat på flickans bröst och underliv. JL döms till grovt sexuellt övergrepp på barn till fängelse ett år. Tingsrätten konstaterar att JL genom hans berättelse om händelseförloppet väsentligen bidragit till utredningen av den egna brottsligheten. Straffvärdet sattes därför ner från ett år och sex månader till ett år. Erkännandet skedde i ett tidigt skede av förundersökningen. Den enda stödbevisningen i målet var vittnen som hört målsäganden berätta om händelsen i anslutning till brottet. Det förekom inte någon sperma på kläder eller täcken, det fann inte heller någon synlig skada på underlivet. I detta fall har utredningsmedverkan påbörjats i direkt anslutning till utredningens påbörjande och brottets fullbordan.

I en dom från, *Malmö tingsrätt, B 2835-15, 2015-06-26* ("Misshandelsfallet") har WL vid ett flertal tillfällen misshandlat och hotat sin flickvän SL i deras gemensamma bostad. WL har erkänt de flesta gärningar och lämnat utförliga redogörelser för hur han slagit och hotat SL. Tingsrätten anser att WL genom sina berättelser bidragit till utredningen i målet och sätter straffmättningsvärdet till sex månader. Något straffvärde anges inte. WL delgavs misstanke om brott den 7 april 2015 och erkände vid förhör samma datum misshandel av SL vid ett tillfälle. Ytterligare förhör hålls den 9 och 21 april samt 18 maj där WL erkänner fler gärningar.

Vid förhören lämnas utförliga beskrivningar av händelseförloppen.⁹⁰

Till dessa rättsfall hör även *Agafallet* som redogjort för i avsnitt 3.4. Det handlar om situationer där det finns begränsade möjligheter att hitta bevis mot den tilltalade. *Agafallet* och *Misshandelsfallet* handlar om brott inom familjen. Dessa brott är svårutredda eftersom att det ofta inte finns vittnen till händelserna. Det samma gäller fallet angående *Sexuellt övergrepp*. I dessa fall är utredningen så bra som man kan begära; de inblandade personerna har hörts och eventuella skador har undersökts. Det är dock tveksamt om det räcker för en fällande dom. Gärningsmannens berättelse om händelseförloppet har därför blivit avgörande för att kunna fälla denna till ansvar för brottet, utan att det nödvändigtvis påskyndat utredningen.

I en dom från *Solna tingsrätt, B 4637-15, 2015-07-10 ("Mordbrand")* har en hyresvärd bytt lås på lägenheten där AB tidigare bott. Han slår då sönder ett fönster, går in i lägenheten och tänder eld på papper i ett av sovrummen och placerar det på sängen. Det börjar brinna. Förbigående personer upptäcker branden och larmar SOS. Branden lyckas stoppas innan den sprids vidare till andra lägenheter. AB går till polisen samma dag och erkänner brottet. I förhör morgonen efter antändandet av branden hålls förhör med AB där han ger en utförlig berättelse om händelseförloppet och sina motiv till handlingen.⁹¹ Tingsrätten ansåg att AB medverkat i väsentlig betydelse till utredningen av brottet. Straffvärdet ansågs ligga på sex års fängelse. Vid straffmätningen beaktades att AB frivilligt angivit sig själv samt medverkat till utredningen enligt 29 kap 5 § 5 p BrB. Straffet sattes därför ner till fem år och sex månader.

I en dom från *Södertälje tingsrätt, B 1237-15, 2015-09-24 (Cykeltjuvarna)* har ett flertal personer anhållits och häktats misstänka för stöld alternativt häleri efter att stöldgods av bland annat cyklar och bilar påträffats i ett

⁹⁰ Förundersökningsprotokoll, diarienummer 5000-K411460-15, Polisregion Syd, s. 244-291.

⁹¹ Förundersökningsprotokoll, diarienummer 5000-K704563-15, Polisregion Stockholm, s. 38.

garage tillhörande en av gärningsmännen SS. Detta stöldgods kopplades till ett antal stölder i Stockholmsområdet och i Trosa. Av utredningen framgick att SS och RI:s mobiltelefoner varit aktiva i dessa områden vid brottstillfällena, att det fanns sms-konversationer och telefonsamtal mellan gärningsmännen samt att RI haft tillgång till garaget där stöldgodset förvarats. SS förnekade till alla anklagelse. RI erkände dock brotten och lämnade en utförlig beskrivning av händelseförloppet. Dessa uppgifter ansågs tillräckliga för att, tillsammans med övrig bevisning avseende RI och SS, binda dem till stölderna. RI fick strafflindring enligt 29 kap 5 § 5 p BrB eftersom han lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen. Straffvärdet sattes ner med två månader från åtta till sex månader.

I en dom från *Linköpings tingsrätt, B 3488-14, 2015-10-13 (Mordbrand 2)* har en kvinna, ML, tänt eld på sin egen bostad genom att hetta upp olja på spisen. När brandkår och polis kommer till platsen erkänner ML att det var hon som antänt branden och berättar hur det gått till. Tingsrätten skriver att hon på grund av sin höga ålder antagligen kunde komma undan med att hävda att branden var en olycka. Uppgifterna hon lämnat medför därför att hon bidragit i väsentlig betydelse till utredningen. Detta beaktas vid påföljdsvalet som blev villkorlig dom.

I dessa två ovanstående fall har det funnits bevis för gärningsmannens skuld, men det har funnits oklarheter i utredningen. Genom de uppgifter som gärningsmannen har lämnat kan utredningen knyta samman den bevisning de redan har och döma gärningsmannen för brottet.

Gemensamt för samtliga dessa fall är att utredningen inte nödvändigtvis har letts framåt, eller påskyndats, av uppgiftslämnandet. I målet om *Sexuellt ofredande* har polisen hört alla de personerna som kan vara av betydelse, spår från gärningsmannen och eventuella skador på offret har undersökts. Dessa uppgifter räckte inte för en fällande dom. Det krävdes att gärningsmannen även gav en utförlig berättelse om händelseförloppet. Utredningen har således inte effektiviserats, då samma utredningsåtgärder

skulle ha vidtagit oavsett om gärningsmannen erkänt eller inte, men medverkan har lett till att gärningsmannen kan fällas för brottet (vilket gjorde bestämmelsen om straffflinring tillämplig).

3.4.2 Rättsfall där medverkan har lett till en effektivisering av utredningen

I detta avsnitt ska vi analysera de fall där utredningen faktiskt har påskyndats av utredningsmedverkan. I en dom från *Svea hovrätt, B 4217-15, 2015-11-11 ("Småstölden")* har RN iakttagits av polis när hon tillgriper gods från ett flertal butiker på Erikslunds shoppingcenter den 12 juli 2013 (åtalspunkt 5). Poliserna väntar med att ingripa till RN är på väg hem i sin bil. I bilen påträffas stöldgods och RN tas in till förhör. Hon uppger att hon inte tagit någonting från butikerna.⁹² I förhör den 18 juli erkänner RN att hon tillgripit varor från Erikslunds shoppingcentrum. Hon uppger vidare att hon ska erkänna allt, men inte tänker "gola" på någon annan. Härefter börjar en berättelse, som pågår vid ett flertal förhör, där RN erkänner att hon stulit varor från butiker på en daglig basis till ett värde som totalt uppgår till 1 000 000 kronor (åtalspunkt 1). RN tar även med polisen till hennes bostad och pekar ut allt stöldgods, vilket motsvarar de belopp hon erkänner sig ha stulit. RN berättar vidare att varorna sedan sålts genom ett antal konton på Tradera. Kontonamn och lösenord uppges för polis som kontrollerar uppgifterna.⁹³ RN har tidigare gripits för en stöld den 1 februari 2013 i butiken Sisters på Vasagatan 25 i Stockholm (åtalspunkt 3). RN tog åtta stycken smycken och lämnade sedan butiken. Detta bevittnades av ordningsvakten TA som tillkallade en kollega och tillsammans med denna grep RN. RN erkände att hon tillgripit smyckena i polisförhör samt vid huvudförhandlingen.⁹⁴ RN dömdes för samtliga åtalspunkter. Tingsrätten ansåg att RN lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av brotten avseende stölderna i åtalspunkt 1. Frågan berörs dock inte vid

⁹² Förundersökningsprotokoll, Polismyndigheten i Västmanlands län, diarienummer 1900-K15001-13, s. 2 och 52

⁹³ Förundersökningsprotokoll, Polismyndigheten i Västmanlands län, diarienummer 1900-K15001-13, s. 57-91

⁹⁴ Förundersökningsprotokoll, Polismyndigheten i Västmanlands län, diarienummer 1900-K2513-13, s. 6

stölderna i åtalspunkt 3 och 5. Tingsrätten bedömde att det sammanlagda straffmättningsvärdet efter beaktande av 29 kap 5 § 5 p BrB uppgick till ett år och två månader, vad straffvärdet var innan reduktionen förtäljer inte domen.

I *Göta hovrätts dom, B 42-15, 2015-06-26 ("Bokföringsbrott")* har MN bedrivit en penningförmedlingsverksamhet och kosmetikabutik under åren 2010-2011. Bokföringen för dessa räkenskapsår har haft allvarliga brister. MN har erkänt bristerna i bokföringen och dömdes av Örebro tingsrätt för bokföringsbrott och försvårande av skattekontroll. Han har i hovrätten uppgett att han varit behjälplig med utredningen. Det framgår av förundersökningsprotokollet att MN lämnat uppgifter om att "kundregistret" inte matchade de transaktioner som sedan bokförts till Skatteverket den 20 februari 2012.⁹⁵ I övrigt framgår inte vilka uppgifter som lämnats av MN, varken av förundersökningsprotokollet eller domen. Hovrätten gör i.a.f. bedömningen att MN lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen. Detta tillsammans med det näringsförbud MN åläggs motiverar att hovrätten sänker straffvärdet från sex till fyra månader.

I *Skellefteå Tingsrätts dom, B 216-15, 2015-07-02 ("Alexandrus")* har ett narkotikanätverk sålt droger via internet under namnet Alexandrus i ungefär två och ett halvt års tid. JM anses vara ledaren för nätverket och det är hans som har haft insyn i alla delar av försäljningen. SJ har skött den dagliga verksamheten genom att skaffa fram målvakter, frakta och förpacka samt posta narkotika. Verksamheten har bedrivits med hög säkerhetsnivå. Mobiler har stängts av vid resor till de platser där narkotikan har behandlats, alla meddelanden mellan de inblandade personerna har skett genom krypterade chattfunktioner och försändelser har postats på olika platser i landet för att minska risken för upptäckt. Polisen måste därför slå till mot alla misstänkta samtidigt för att säkra bevisning. Utredningen mot SJ består av rum-avlyssning mellan han och JM, vittnesberättelser från övriga

⁹⁵ Förundersökningsprotokoll, Ekobrottsmyndigheten Linköping – utredningsgrupp Örebro, diarienummer 460-143919-12/611, s. 18.

medgärningsmän, vittnesberättelser från polis som haft span på JM när han postat försändelser. Polisen hittade dock ingenting på SJ datorn under husrannsakan. Efter det inledande förhöret börjar SJ att medverka i utredningen. SJ lämnar en utförlig beskrivning av sin och JM roll i verksamheten, hur och var verksamheten bedrivits, vilken narkotika som använts vid vilka tidpunkter samt mängden som skickats vid olika tillfällen. Domstolen anser att SJ har lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för den fortsatta utredningen och sätter därför ner straffet från sex till fem år.

I en dom från *Stockholms tingsrätt, B 21084-10, 2015-07-06 ("Fildelning")* har en person tillgängliggjort enskilda filmverk till allmänheten vid 2 250 tillfällen. Svenska Antipiratbyrån fick ett anonymt tips om verksamheten och lyckades spåra IP-adressen till en adress som innehades av KS. KS delgavs misstanke om brott den 15 december 2010 och berättade i förhör samma datum om sin inblandning i fildelningsnätverket. Han uppgav vilka adresser serverna fanns på och hur verksamheten bedrivits.⁹⁶ Tingsrätten gjorde bedömningen att KS medverkan varit av väsentlig betydelse för utredningen. Detta tillsammans med att det gått lång tid sedan brottet begicks (29 kap 5 § 3 p BrB) medförde att påföljden bestämdes till villkorlig dom och samhällstjänst istället för fängelse.

I en dom från *Göta hovrätt, B 714-15, 2015-09-15 ("Cannabisgömmaren")* har AA, efter att han gripits för annan brottslighet, visat polisen till den plats i skogen där han gömt 33 gram cannabis. Hovrätten skriver att polisen troligtvis inte fått kännedom om narkotikan om inte AA valt att medverka i utredningen. De skriver vidare uppgifterna som lämnats ska leda till att *"utredningen i något väsentligt avseende påskyndats eller underlättats."*⁹⁷ Domstolen kommer fram till att AA medverkat i utredningen i väsentlig betydelse enligt 29 kap 5 § 5 p BrB. De skriver dock inte ut hur stor strafflindring det medfört.

⁹⁶ Förundersökningsprotokoll, diarienummer 0201-K376691-10, Polismyndigheten i Stockholms län, s. 227-228.

⁹⁷ Göta hovrätt, B 714-15, 2015-09-15, s. 3.

I dessa rättsfall finns en tydlig koppling mellan utredningsmedverkan och den fortsatta förundersökningen. Genom de tilltalades uppgifter har polisens arbete påskyndats. Platser relevanta för brottsutredningen har pekats ut eller så har den tilltalade hjälpt polisen att förstå hur brottet begåtts, och med vilka hjälpmedel. I några av dessa fall vet vi inte om medverkan har varit en förutsättning för att döma till ansvar för brottet. Det är möjligt att polisen genom egen försorg skulle hittat tillräckliga bevis för en fällande dom. Vad som dock är klart är att utredningen har underlättats och påskyndats.

3.4.3 Rättsfall där bestämmelsen inte tillämpats

I en dom från *Sundsvalls tingsrätt, B 2019-14, 2015-05-20* ("Förskingringsfallet") har en tidigare riksdagsledamot, CS, innehaft uppdrag som kassör i tre organisationer med kopplingar till Vänsterpartiet. Polisutredningen visade att medel tagits ut och flyttats mellan dessa tre olika organisationer under perioden 2009-2013. Ett sammanlagt belopp om 3 583 000 kronor hade tagits ut och överförts till CS bankkonto. Ytterligare 290 000 kronor hade överförts mellan organisationerna. CS erkände att han vidtagit transaktionerna för att finansiera sitt spelmissbruk och lämnade en utförlig redogörelse för händelseförloppet. CS dömdes för grov förskingring och trolöshet mot huvudman till fängelse i två år. CS kom självmant in till polisen och gjorde anmälan om brott tillsammans med distriktsordföranden i Vänsterpartiet, TL. CS lämnar i förhör samma dag den 3 juni 2013 ett erkännande samt en utförlig berättelse om sin brottslighet.⁹⁸ Tingsrätten ansåg inte att CS lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. I detta fall har CS lämnat uppgifter vid samma tillfälle som utredningen påbörjades, men det ansågs ändå inte utgöra medverkan i väsentlig betydelse. Förklaringen torde vara att transaktionerna och CS skuld varit tydlig för polisen i samband med att distriktsordföranden gav dem de bevis han hade för CS brottslighet. Min tolkning är att CS inte hade behövt medverka, det hade räckt att distriktsordföranden överlämnade den bevisningen han haft till polisen för att fälla CS.

⁹⁸ Förundersökningsprotokoll, Polismyndigheten i Västernorrlands län, diarienummer 2200-K11209-13, s. 3 & 27.

I en dom från *Jönköpings tingsrätt, B 897-15, 2015-05-13*

(*"Dopningslangaren"*) uppstår en liknande situation. DB och FA har på olika sätt ingått i en organiserad försäljning och distribution av dopningsmedel. DB har innehaft rollen som lagerhållare, packare och distributör och FA som kontanthanterare. Polisen har under utredningen köpt försändelser av dopningsmedel från de tilltalade och i samband med detta erhållit deras adressuppgifter. Husrannsakan genomfördes sedan mot adresserna där dopningsmedel och hjälpmedel till försäljning av dopningsmedel hittades. FA och DB erkände gärningarna och lämnade utförliga redogörelser för deras respektive medverkan i brottsligheten. De förnekade dock att de arbetat tillsammans. Tingsrätten skriver *"genom vad DB själv berättat och de fynd som gjorts efter husrannsakan hos honom är det klarlagt att han varit lagerhållare, packare och distributör av dopningsmedel åt för honom okända personer."*⁹⁹. DBs och FAs medverkan ansågs inte vara av sådan väsentlig betydelse för utredningen av deras respektive brottslighet att det grundade strafflindring. De tilltalade har börjat medverka i nära anslutning till deras gripande, men utredningen har i det skedet kommit så långt att medverkan inte varit väsentlig för utredningen.

I ett mål från *Hovrätten för Västra Sverige, B 2316-15, 2015-06-11*

(*"Pensionärsstölderna"*) har AV och MC tillsammans utfört stölder mellan oktober 2014-januari 2015. Tillvägagångssättet har varit snarlikt vid samtliga stölder. De har gått in i butiker och tagit värdesaker från äldre personer. AV har tillgripit värdesakerna medan MC uppehållit offret, alternativt blockerat sikten för övervakningskameror. AV har erkänt några gärningar, vid vissa har han varken erkänt eller förnekat och vid andra har han helt förnekat. Vid samtliga gärningar AV erkänt har det funnit bilder eller filmer över stölderna. Tingsrätten gjorde följande bedömning av bevisningen, de skriver *"Åtalet bygger på en mycket gedigen förundersökning med utgångspunkt i anmälda stölder i butiker och uttag på bankkonton med tillgripna bankkort, målsägandenas berättelser om*

⁹⁹ B 897-15, Jönköpings tingsrätt, 2015-05-13, s. 18.

tillgreppen samt övervakningsfilmer från butiker och bankomater.”¹⁰⁰ Vid de tillfällena AV erkänt gärningarna har tung bevisning förelegat mot honom. Hovrätten skriver att anledningen till att någon strafflindring inte kan medges är därför att erkännanden endast skett då det förelegat bilder eller film från händelserna. AV och MC döms för grov stöld, grovt bedrägeri samt försök till detsamma till fängelse tre år och sex månader.

3.4.4 Rättspolitiska överväganden

Arbetet mot en ny strafflindringgrund påbörjades genom en utredning som presenterades 2005 genomförd av BRU. Ett av utredningens syften var att undersöka om det fanns utrymme för att införa en ny strafflindringsgrund i 29 kap 5 § BrB där man tillvaratar gärningsmannens vilja att hjälpa till i utredningen av det egna brottet. Detta skulle medföra att polisutredningen och lagföringen av brottet effektiviserades.¹⁰¹

BRU konstaterar att den kvalificerade kriminaliteten blivit allt mer gränsöverskridande och att den typen av brottslighet därmed har ökat i Sverige. Det är därför av stor vikt att ge de brottsbekämpande myndigheterna verktyg för att motarbeta detta. Vidare så framförs att samhällets resurser är begränsade. Samhället måste därför tillvarata de resurser som finns, och hittills har gärningsmannens vilja att hjälpa till i utredningen av sitt eget brott inte använts eller beaktats. BRU slår fast att brottsutredningen bör präglas av snabbhet och enkelhet, dock inte till men för rättssäkerheten. Att tiden mellan brottet och lagföringen kortas ner innebär även ett betydande kriminalpolitisk värde, eftersom att sambandet mellan brottet och straffet då förstärks. BRU kommer fram till att samtliga dessa områden skulle förbättras om en gärningsman uppmuntrades att hjälpa till i utredningsarbetet av sin egen brottslighet. BRU fokuserar sedan på ekonomisk brottslighet, vilket de menar är svårutrett då medel snabbt kan flyttas mellan olika länder. Att gärningsmannen i dessa situationer kan beskriva penningtransaktioner och ta fram kontoutdrag skulle kunna

¹⁰⁰ B 220-15, Borås tingsrätt, 2015-04-10, s. 15

¹⁰¹ SOU 2005:117, s. 65.

förkorta brottsutredningen avsevärt, och då också frigöra resurser till att utreda andra brott. Slutsatsen är att införandet av en ny strafflindringsgrund, som innebär att gärningsmannen medverkar i utredningen av det egna brottet, premieras. Det skulle leda till effektivisering och resursbesparing för samhället och öka sambandet mellan brottet och straffet för gärningsmannen då tiden mellan de två kortas ner. Bestämmelsen skulle även kunna leda till fler uppklarade brott vilket skulle öka tilltron till rättsväsendet.¹⁰²

Utredningen ledde dock inte till några åtgärder. En ny utredning tillsattes den 25 juni 2009 för att utreda påföljdssystemet för vuxna och unga lagöverträdare. Utredningen kom att kallas Påföljdsutredningen. Utredningen behandlade fördelarna och nackdelarna med en reform av 29 kap 5 § BrB och presenterades 2012.¹⁰³

Påföljdsutredningen ställde sig även dem positiva till införandet av en ny strafflindringsgrund. Anledningen var att handlandet var att likställa med redan befintliga regler om frivillig angivelse och att försöka begränsa skadliga verkningar av brottet. Att medverka i utredningen av sin egen brottslighet påvisar på samma sätt en i handling visad ånger för sitt agerande.¹⁰⁴ Påföljdsutredningen menar att det är detta som medför att gärningsmannen bör få strafflindring. En gärningsman som på detta sätt bidrar till utredningen av sin egen brottslighet framstår som mindre klandervärd, vilket vore obilligt att inte beakta.¹⁰⁵ Påföljdsutredningen framhåller inte effektivitetshänsyn som det främsta argumentet för strafflindring, även om det nämns som en viss motivering till införandet av den nya punkten. De koncentrerar sig på att handlingen innebär ett avståndstagande från den brottsliga gärningen. Deras motiv skiljer sig därmed något från de motiv som BRU anförde i sin utredning.

¹⁰² SOU 2005:117, s. 77-79.

¹⁰³ Se SOU 2012:34.

¹⁰⁴ SOU 2012:34, s. 223.

¹⁰⁵ SOU 2012:34, s. 224.

Det arbete som Påföljdsutredningen presenterade ledde till en proposition till riksdagen som trädde i kraft den 1 april 2015. Propositionen inleder med att konstatera att medverkan till utredningen av den egna brottsligheten är ett uttryck för en vilja att göra rätt för sig, ett ansvarstagande samt ett uttryck för att man tar avstånd från den brottsliga gärningen. Vidare så slås det fast att bestämmelsen skulle resultera i snabbare brottsutredningar och lagföring samt att detta skulle frigöra resurser till utredningen av annan brottslighet. Dessa motiv utgör grunden för införandet av den nya punkten i bestämmelsen.¹⁰⁶

Propositionen hänvisar till Påföljdsutredningens och BRU:s utredningar när de motiverar införandet av den nya strafflindringsgrunden. Utöver det hänvisar det till ett flertal utredningar på andra områden där bestämmelsen efterfrågats. Bland annat hänvisas till en idéskrift som genomförts på uppdrag av Riksåklagaren. Uppdraget innebar att utreda hanteringen av stora och komplicerade brottmål.¹⁰⁷ Utredningen kom fram till att medverkan i utredningen av sin egen brottslighet är motiverat utifrån samma grunder som motiverar strafflindring vid frivilligt tillbakaträdande eller frivilligt angivande i 29 kap 5 § 4-5 p BrB, det visar att gärningsmannen tar ansvar för sitt handlande. Bestämmelsen behövs för att premiera sådant beteende och ligger helt i linje med befintliga regler. Det skulle även leda till effektivare hantering av brott, vilket dock framförs som sekundärt motiv till införandet av bestämmelsen där.¹⁰⁸ Utöver detta hänvisar propositionen till ytterligare en rapport från Riksåklagaren som behandlat häktningstider och restriktioner. Rapporten betonar där vikten av att bestämmelsen införs omgående eftersom att de antar att den kan komma att förkorta häktningstider och minska användandet av restriktioner.¹⁰⁹

Vi ser i propositionen att de lyssnat till både BRU och Påföljdsutredningen när de väljer att motivera införandet av den nya bestämmelsen. Den stora

¹⁰⁶ Prop. 2014/15:37, s. 14.

¹⁰⁷ Åklagarmyndigheten 2006, s. 11.

¹⁰⁸ Åklagarmyndigheten 2006, s. 79.

¹⁰⁹ Åklagarmyndigheten 2014, s. 42

skillnaden är dock att Påföljdsutredningen inte tar upp effektivitetsskäl som motiv till införandet av bestämmelsen, vilket BRU gör och som propositionen sedan använder som motiv till införandet. Utöver effektivitetsskäl läggs tyngd på att punkten är motiverad utifrån att gärningsmannen visar att han tar ansvar för sitt agerande vilket motiverar strafflindring.

3.4.4.1 Agerandet visar på en vilja att ta ansvar för sitt agerande

Vi ser ovan att bestämmelsen motiverats utifrån att handlingen visar på en vilja att göra rätt för sig. Uttalandet visar att bestämmelsen är motiverad utifrån gärningsmannens vilja, hans motiv till agerandet (ordet ånger nämns dock inte i propositionen).

Ett annat motiv som anförs till bestämmelsens införande är den positiva effekt den kan ha på målsägandens intresse av att brottet klaras upp fort (reparativ funktion). Genom snabb lagföring kan brottsoffret bearbeta upplevelsen av brottet bättre och den ekonomiska ersättningen behandlas snabbare. Det framhålls också att målsäganden kan avlastas från de skam- och skuld känslor som brottet medfört då gärningsmannen erkänner att han gjort något fel.¹¹⁰

3.4.4.2 Effektivitet

Det mest framträdande motivet till införandet av bestämmelsen tycks dock vara effektivitet och resursbesparing. Som vi ser ovan i stycke 3.2.1.3 har HD i mål NJA 2009 s. 599 anfört att effektivitet inte kan motivera att bestämmelsen blir tillämplig eftersom att 29 kap 5 § BrB tar sikte på billighetshänsyn. Jack Ågren anser inte heller att effektivitet är ett skäl som bör leta sig in bland motiven till billighetsskäl. Han medger att det kan ses som en positiv kriminalpolitisk effekt av bestämmelsen, men inte att det ska motivera regelns tillämpning.¹¹¹ Anledningen han anför är att om effektivitetsskäl sammanblandas med de billighetsskäl som hör till

¹¹⁰ Prop. 2014/15:37, s. 18.

¹¹¹ Ågren 2013, s. 159.

gärningsmannen så kan det bidra till att systemet blir osammanhängande och otydligt. Han skriver att *”Gärningspersonen behandlas i så fall som ett objekt för ett allmänt abstrakt mål snarare än som en individ för vilken lindring motiveras av billighets-skäl. Den risk jag talar om kan bl.a. medföra att bestämmelsen mister den exklusiva roll som balanserande faktor med betoning på tillämpning i särskilt ömmande fall den nu tenderar att ha för att i stället åberopas när helst det dyker upp ett samhällsintresse som på ett eller annat sätt anses värt att beakta.”*¹¹². Thomas Olsson skriver i SvJT från 2010 att införandet av effektivitetstänk i billighets-skälen innebär en kursändring från tidigare ordning. Han menar att ansvarstagandeargumentet blir sekundärt i förhållande till effektiviteten. Han menar att dessa underliggande skäl att förbättra brottsbekämpningen är samma motiv som skulle anföras för att motivera införandet av ett kronvitnesssystem. Anförs effektivitet som ett skäl till den nya strafflindringsgrunden menar han att det innebär ett ”paradigmskifte”.¹¹³

Thomas Olsson anför vidare att argumentet angående ”orättfärdighet” som används i skademotverkande- och självangivelsefallen inte går att applicera lika enkelt på medverkan i utredningen av den egna brottsligheten. Han anför att en persons medverkan i utredningen av sin egen brottslighet lika väl kan handla om en kalkylerad möjlighet att uppnå störst möjliga strafflindring, i en situation där han vet att han senare antagligen kommer att fällas till ansvar för brottet, som en verklig vilja att ta ansvar för sitt brottsliga agerande. Han menar att en frivillig angivelse är ett starkare uttryck för ånger och ansvarstagande än en senare medverkan i utredningen. Thomas Olsson menar att motiven till införandet av den nya regeln leder mot en ny ordning, en ordning där effektiv brottsbekämpning letat sig in som motiv till billighets-skälen.¹¹⁴

Sammanfattningsvis kan konstateras att motiven till medverkan i utredningen av sin egen brottslighet är effektivitetshänsyn som

¹¹² Ågren 2013, s. 137.

¹¹³ Olsson 2010, s. 489.

¹¹⁴ Olsson 2010, s. 486.

resursbesparing och beivrande av brott samt att det visar att gärningsmannen tar ansvar för sitt brottsliga agerande och vill ställa saker och ting till rätta. Bestämmelsen motiveras även utifrån den skadelindrande effekt agerandet har gentemot brottsoffret.

4 Slutsats

4.1 Väsentlig betydelse

I detta avsnitt ska vi se vad som krävts för att uppnå väsentlig betydelse i de avgöranden som refererats ovan. För att undvika en återupprepning i denna del kommer uppsatsen inte gå igenom de återgivna fallen på nytt. Det kommer endast hänvisas till avgörandena genom deras givna namn.

Efter att rättsfallen studerats där 29 kap 5 § 5 p BrB tillämpats går det att finna ett typfall. Dessa typfall har en stark koppling till de tidigare HD-avgöranden som kommit avseende utredningsmedverkan innan bestämmelsen trädde i kraft den första april 2015. Det handlar om situationer då gärningsmannen erkänner brott som polisen inte haft någon vetskap om, och antagligen inte skulle fått någon vetskap om, förutsatt att den misstänkte inte medverkat i utredningen. Vi ser detta i målet om *Cannabisgömmaren*. Polisen har inte någon misstanke om det aktuella narkotikabrottet när gärningsmannen väljer att erkänna brottet och visa var han gömt narkotikan. Bestämmelsen blir tillämplig. Samma situation uppstår i fallet om *Småstölderna*. Gärningsmannen har i dessa situationer varit den enda källa till bevisupphämtningen som sedan lett till en fällande dom. Medverkan har därför ansett vara av väsentlig betydelse för utredningen.

Det blir något mer komplicerat i de avgöranden då polisen redan har viss bevisning när den misstänkte börjar medverka i utredningen. Det finns dock gemensamma drag för samtliga dessa fall – det har förelegat bevisvärigheter som underlättats av den misstänktes uppgifter. I *Agafallet* skriver domstolen att föräldrarnas erkännande medfört att det är ställt utom rimligt tvivel att de begått de aktuella gärningarna. I *Misshandelsfallet* och fallet *Sexuellt övergrepp* har det varit fråga om avsaknad av bevis (vittnen, DNA-bevisning) där den misstänktes uppgifter varit avgörande för att utreda

händelsen. Detsamma gäller i de två mordbrandsfallen (*Mordbrand & Mordbrand 2*). Det har varit svårt att säkra bevisning och den misstänktes uppgifter har därmed varit avgörande för att fälla till ansvar för brottet. Tingsrätten skriver i *Mordbrand 2* att den misstänkte antagligen skulle kunna undvikt straffansvar genom att uppge att branden var en olycka.

Vid en jämförelse med de rättsfall där bestämmelsen inte tillämpats får vi en bättre bild av vad som krävs för att uppnå väsentlig betydelse. I dessa avgöranden har det inte förelegat några bevissvårigheter. Det har i samtliga fall funnits en gedigen utredning av brottet då den misstänkte börjar medverka i utredningen. I *Förskingringsfallet* har det funnits dokumenterade transaktioner från och till konton som den misstänkte ensamt hanterat under en längre tidsperiod. Uppgifter om händelseförloppet var inte avgörande för att försäkra domstolen om att den misstänktes skuld. Avseende *Pensionärsstölderna* skriver domstolen att erkännanden endast kommit avseende situationer där det funnits bild eller filmklipp från brottet, varför bestämmelsen inte tillämpats. Ett annat intressant fall är *Dopningslangarna*. Det polisen hittar vid sin husrannsakan samt de narkotikaköp polisen genomfört via internet var så omfattande att de misstänktes uppgifter inte hade någon avgörande betydelse för bevisningen.

Den tydligaste skillnaden mellan fall där bestämmelsen tillämpats och där den inte tillämpats hänför sig således inte till den misstänktes medverkan, utan till utredningens styrka vid uppgiftslämnandet. Det har krävt att det förelegat bevissvårigheter för att den misstänkte ska kunna medverka i utredningen i väsentlig betydelse. Föreligger sådana bevissvårigheter har det sedan krävt att den misstänkte lämnat uppgifter som klargör dessa omständigheter och gör det möjligt att fälla personen till ansvar för brottet.

Avseende den andra kategorin av fall, där utredningen underlättats eller påskyndats, har det varit någon svårare att förstå vilken nivå som krävts. I dessa fall har utredningsmedverkan bestått i att utredningen förts framåt och underlättats. Inte att uppgifter lämnats som varit väsentliga för att ställa

bevisningen utom rimligt tvivel. I fallet *Bokföringsbrottet* har den misstänkte pekat ut de omständigheter i bokföringen som varit felaktig. Genom att den misstänkte underlättat polisens arbete motiverade det strafflindring. Samma situation var aktuell avseende fallet *Fildelning*. Den misstänkte visade polisen samtliga adresser där han förvarat servrar som använts för att sprida upphovsrättsligt skyddade verk. Förundersökningen påskyndades med den misstänktes medverkan. I *Alexandrus* har en av de misstänkta utförligt beskrivit hur de arbetat och visat polisen till platser de använt för narkotikahandeln. Uppgifterna har inte varit väsentliga för att säkerställa deras skuld men underlättat polisens arbete avsevärt.

Det är svårt att klargöra vilken nivå av underlättande av utredningen som krävts för att bestämmelsen ska bli tillämplig. Det kan dock konstateras att bestämmelsen tillämpats i situationer då den misstänkte visat polisen brottsplatser de tidigare inte känt till eller förklarat ett händelseförlopp/brott som varit otydligt eller svåröverskådligt.

Vid införandet av bestämmelsen framfördes i de statliga utredningarna och av regeringen att bestämmelsen skulle tillämpas på svårutredd brottslighet, där ekonomisk och internationell brottslighet framhölls speciellt. Det är intressant att se att bestämmelsen även verkar få genomslag på annan svårutredd brottslighet där ord står mot ord, som sexualbrott och våld inom familjen.

4.2 Gemensamma frågor för punkterna

Jämförelsen mellan punkterna i 29 kap 5 § BrB sker för att besvara några av de frågor som Utredningsmedverkandefallen delar med Skademotverkande- och Självangivelsefallen. Frågorna som behandlas nedan avser punkternas krav på en faktisk effekt på gärningsmannens agerande samt om de föreskriver någon form av sinnesstämning hos gärningsmannen för att tillämpas.

4.2.1 Effekt

Som vi ser ovan uppställer 29 kap 5 § 5 p BrB ett rekvisit om att medverkan ska vara av väsentlig betydelse för utredningen av den egna brottsligheten för att tillämpas. Detta innebär att uppgifter måste lämnas som rent faktiskt för utredningen framåt. Detta skiljer punkten från Skademotverkandefallen, vilket inte kräver någon reell effekt för att tillämpas. I lagrummet står det föreskrivet att den som *”försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet”* kan få strafflindring. Det avgörande för strafflindring är att gärningsmannens vidtagit åtgärder för att motverka den skada denne åsamkat genom brottet.

Självangivelsefallen är något mer tvetydiga avseende den här frågan. I de rättsfall vi gått igenom från hovrätten lägger domstolen vikt vid att utredningen faktiskt förts framåt av själva angivelsen.¹¹⁵ Detta tyder på att bestämmelsen kräver en viss effekt på utredningen för att tillämpas. Något tydligt svar på frågan ger rättsfallen dock inte. Att punktens tillämpning motiverats av att utredningen gått framåt utesluter inte att bestämmelsen kan tillämpas vid situationer där utredningen inte gjort det. Vi får därför gå vidare för att se om vägledning går att finna i motiven till bestämmelsen. I avsnitt 3.3.1.1-2 ser vi att Jack Ågren och Victor Dag anför att punkten motiveras utifrån tanken om att en person som angivit sig själv förtjänar strafflindring. Handlingen i sig är god vilket vore obilligt att inte beakta. Detta motiv till bestämmelsen tyder på att en effekt av självangivelsen, i form av att det leder till att gärningsmannen fälls till ansvar för brottet inte är avgörande för dess tillämpning. Motiven öppnar därmed upp för en möjlighet att framgångsrikt argumentera för att en person bör få strafflindring efter en frivillig angivelse, oavsett om angivelsen bidragit till att han misstänkts och sedan fälls för brottet eller inte. Något tydligt svar på frågan har vi dock inte.

¹¹⁵ Se RH 2012:51 och RH 2011:64.

Vi ser en skillnad mellan Skademotverkande- och Utredningsmedverkandefallen. Utredningsmedverkandefallen kräver en tydlig effekt av agerandet medan Skademotverkandefallen endast kräver en god avsikt för att tillämpas. Denna skillnad leder till att två liknande situationer behandlas olika beroende på vilken punkt i 29 kap 5 § BrB som tillämpas. Detta kan belysas med ett exempel: Tänk er att polisen kände till den omständigheten som den tilltalade berättade för dem (och kunde leda den i bevis), men den tilltalade visste inte att polisen hade dessa uppgifter när han lämnade informationen. Agerandet skulle motivera strafflindring utifrån de klassiska motiveringsgrunderna till 29 kap 5 § BrB – att gärningsmannen visar på en vilja att ta ansvar för sitt agerande. De lämnade uppgifterna har dock inte bidragit i väsentlig betydelse till utredningen och kan därför inte medföra strafflindring enligt bestämmelsen. En liknande situation i Skademotverkandefallen motiverar dock strafflindring. Bestämmelsen kan tillämpas på en person som försökt avhjälpa en fysisk skada på sitt brottsoffer, men där skadan varit så allvarlig att något faktiskt avhjälpande inte varit möjligt eftersom att handling i sig var god, vilket vore obilligt att inte beakta. Det är svårt att se varför de två situationerna skulle behandlas olika.

4.2.2 Sinnesstämning

Det framgår av propositionen att Utredningsmedverkandefallen inte är beroende av någon sinnesstämning hos gärningsmannen för att tillämpas. Anledningen som anförs är att det ansågs för svårt att utreda en persons verkliga motiv till ett agerande. Det uppställs således inte något rekvisits avseende detta i lagrummet. Gärningsmannen behöver inte uppvisa någon vilja att ta ansvar för sitt agerande eller uppvisa en känsla av ånger för att punkten ska bli tillämplig. Frågan är dock av intresse eftersom att propositionen framhåller detta ansvarstagande som ett av motiven till införandet av punkten. Samma fråga uppkommer även vid tillämpningen av Skademotverkande- och Självavgivelsefallen.

I Skademotverkandefallen har HD t.ex. beaktat gärningsmannens

sinnesstämning som grund för strafflindring i fall där gärningsmannen betalat skadestånd till målsäganden efter att dom fallit. HD har då anfört att agerandet påvisat en verklig vilja att ta ansvar för sitt brottsliga agerande, vilket ska beaktas inom ramen för den helhetsbedömning som alltid måste genomföras i brottmål. Fallen visar att gärningsmannens motiv (till agerandet som föranleder strafflindring) kan få betydelse för punktens tillämpning. Detta ligger även i linje med det som framförts angående ändamålstolkning avseende fördelaktiga påföljdsregler i avsnitt 3.1.1 där det framgår att motiven till bestämmelserna kan få avgörande betydelse för dess tillämpning. Sinnesstämningen blir relevant eftersom att det vore obilligt att inte beakta att en gärningsman faktiskt ångrar sitt brottsliga agerande. Den uppvisade ångern visar även att straffets kommunikativa syfte fullbordats. Detsamma gäller för Självangivelsefallen. HD har slagit fast att ett frivilligt angivande tillsammans med ett uppvisande av uppriktig ånger kan medföra att strafflindring är motiverat. Förarbeten till bestämmelsen framhåller också vikten av att agerandet påvisar en i handling visad ånger.

Vi ser i förarbeten och HD-avgöranden att ånger kan utgöra en grund för tillämpningen av 29 kap 5 § BrB. Det utgör dock inte något rekvisit i bestämmelsen och utgör därför inte någon nödvändig förutsättning för dess tillämpning. Det kan dock vara den avgörande faktorn till att ett avhjälpande av skador från brott, eller en frivillig angivelse, anses motivera strafflindring. De rättspolitiska skälen bakom bestämmelsen får alltså genomslag för dess praktiska tillämpning.

För att göra det mer lättbegripligt har jag delat upp bedömningen i två steg. Det första steget består i att svara på frågan om bestämmelsen är tillämplig. Man undersöker därmed om rekvisiten i paragrafen är uppfyllda. Finner man att alla rekvisit i bestämmelsen är uppfyllda går man vidare till nästa steg. I detta steg sker en avvägning om agerandet är tillräckligt för att det ska motivera strafflindring (eftersom att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt så att den inte leder till ojämlig rättstillämpning). När denna bedömning genomförs har domstolen möjlighet att kolla på de motiv som

ligger till grund för bestämmelsen. Ett agerande som normalt inte föranleder strafflindring kan därmed göra bestämmelsen tillämplig i ett enskilt fall om ett av dessa motiv framträder särskilt starkt. Motiven blir på så sätt vägledande för om ett agerande ska anses vara tillräckligt.

Trots att regeringen skriver att förövarens sinnesstämning eller motiv i Utredningsmedverkandefallen inte ska vara avgörande, utesluter det inte att uppriktig ånger utgör en grund som ändå i vissa fall kan medföra att bestämmelsen blir tillämplig. Eftersom att de två liknande punkterna, Skademotverkande- och Självangivelsefallen tillämpats med beaktande av gärningsmannens uppvisade ånger är det troligt att sådana resonemang även kommer påverka tillämpningen av Utredningsmedverkandefallen.

4.3 Rättspolitiska överväganden

4.3.1 Innan reformen 2015

Syftet med införandet av billighetsskäl i 29 kap 5 § BrB var att samtliga relevanta omständigheter skulle beaktas vid påföljdsvalet.

Rättstillämpningen riskerade att bli allt för stelbent med straffvärdet som ensam regulator för påföljden, varför billighetsskäl infördes för att skapa bra förutsättningar för välavvägda och rättvisa straff. Principer om proportionalitet och humanitet var vägledande.

Dessa allmänna motiv återföljdes av specifika motiv till införandet av varje enskild punkt i bestämmelsen. Strafflindring vid Skademotverkande- och Självangivelsefallen motiverades utifrån samma grunder där två motiv framträder starkast. Det första motivet är att gärningsmannen genom agerandet visat på en vilja att göra rätt för sig. Handlingen är ett uttryck för den ånger gärningsmannen känner. Det är denna ånger som sedan motiverar strafflindring. Genom gärningsmannens insikt om att brottet var fel har även det kommunikativa syftet med straffet fullbordats innan det utdömts.

Det andra motivet är att agerandet har en reparativ, eller en skademotverkande, effekt gentemot lagrummets skyddsvärda intressen. En förövare som hjälper sitt offer till sjukhuset efter en misshandel har t.ex. minskat den skada som straffbestämmelsen vill beivra. Samma motiv har anförts för Självangivelsefallen – att ett brottsoffer och dennes familj slipper leva i ovisshet om vem som är förövaren minskar deras lidande. Denna grund är starkt sammankopplad till motiv som gör gällande att skademotverkande ageranden och en självangivelse är något bra i sig själv.

Ett annat syfte som framförts under uppsatsen är effektivitet. HD har konstaterat att effektivitetsskäl är ett främmande motiv till bestämmelsen genom NJA 2009 s. 599. Det ifrågasätts inte att de faktiska konsekvenserna av bestämmelsen möjligtvis lett till effektivare brottsutredningar eller snabbare lagföring, men det har inte varit ett avgörande skäl vid bestämmelsens tillkomst eller tillämpning.

4.3.2 Efter reformen 2015

Motiven till Utredningsmedverkandefallen framgår av den proposition som kommit på området tillsammans med de två statliga utredningarna. Vad som kan konstateras är att de lägger stort fokus vid att agerandet om medverkan i utredningen visar på samma vilja att ta ansvar för sitt agerande som Självangivelse- och Skademotverkandefallen. Det framförs även att agerandets reparativa funktion gentemot brottsoffret motiverar straffflinring (bearbeta upplevelsen av brottet bättre vid snabb lagföring, ekonomisk ersättning behandlas snabbare).

Utöver detta motiv framhåller propositionen att effektivitet är ett avgörande skäl till bestämmelsens införande. Det ska leda till att svårupplärd brottslighet blir lättare att utreda, kortare häktetider och att sambandet mellan brott och straff förstärks genom kortare tid mellan brott och påföljd. På detta sätt kan medel också flyttas till att klara upp annan brottslighet. Den stora skillnaden mellan punkterna är således att effektivitet anförts som motiv till Utredningsmedverkandefallen.

Tidigare har bestämmelsen präglats av ett rättvisetänk där bestämmelsen fungerat som en regulator för välavvägda straff. Dessa skäl har till viss del motiverat införandet av den nya bestämmelsen, men effektivitet har vuxit fram som ett tydligare motiv till bestämmelsen. Vi ser att Jack Ågren ifrågasatt införandet av effektivitet som motiv till billighetsskälens eftersom vilket samhällligt skäl som helst därefter kan leta sig in i billighetsskälens motiv. Att så nu skett är dock tydligt. Vi ser alltså ett skifte i motiven till billighetsskälens.

Thomas Olsson har också ifrågasatt om Utredningsmedverkandefallen är ett bra sätt att visa att man vill ta ansvar för sitt brottsliga agerande. Han menar att Självangivelsefallen visar på en mycket starkare vilja att ta ansvar för sitt agerande än Utredningsmedverkandefallen. En person som inte angivit sig själv kommer antagligen att medverka i utredningen av brottet eftersom att det ger personen en möjlighet till straffrabatt, och inte som ett tecken på att han vill ta ansvar. Motiven till punkten är därför möjligtvis starkare i förhållande till effektiviteten agerandet medför än till gärningsmannens vilja att ta ansvar för sitt agerande.

Motiven är intressanta att koppla till de rättsfall som vi analyserat ovan. Vi ser att det är av avgörande betydelse att det föreligger bevissvårigheter i utredningen för att bestämmelsen ska kunna tillämpas. Det krävs även en effekt från uppgiftslämnandet på utredningen för att bestämmelsen ska bli tillämplig. Fokus har därmed flyttats från gärningsmannen – till den effekt gärningsmannens agerande har. Det är utan betydelse om gärningsmannen rent faktiskt ångrar sitt agerande och vill göra rätt för sig om utredningen redan är gedigen vid utredningsmedverkans påbörjande. Detta är en skillnad från tidigare ordning. Vid Skademotverkandefallen är det gärningsmannens goda agerande som medför straff lindring, och inte den efterföljande effekten. Självangivelsefallen förutsätter att gärningsmannen anger sig själv helt på eget initiativ, vilket är ett uttryck för att personen verkligen vill göra rätt för sig. Detta innebär onekligen en förflyttning från billighetsskälens

fokus på gärningspersonen och dennes agerande efter brottet till andra samhälleliga effekter från agerandet.

4.3.3 Avslutande reflektioner

Billighetsskälens infördes för att bibehålla den humanitet som gällde innan reformen 1989 där behandlingstanken styrde påföljdsvalet. Som nämnts ovan i undersökningen eftersträvade reformen likabehandling och legalitet. Detta fick dock inte ske på bekostnad av humaniteten inom påföljdssystemet. Straffvärdet koncentrerades sig enbart på den brottsliga gärningen. Lika brott skulle medföra lika straff. Påföljden fick dock variera beroende på gärningsmannens personliga egenskaper och agerande efter brottet genom billighetsskälens i 29 kap 5 § BrB. På detta sätt byggdes ett system upp av likabehandling där samtliga relevanta omständigheter för påföljdsvalet skulle beaktas.

Motiven till införandet av Självangivelse- och Skademotverkandefallen grundade sig på agerandets motiv (att det var ett uttryck för ånger) samt att det var en god handling i sig som medförde goda effekter i förhållande till lagrummets skyddsobjekt. Handlingen ansågs som god och införandet av den medförde att gärningsmannen förtjänat strafflindring.

Utredningsmedverkandefallen har motiverats på samma grund. Detta motiv blir dock mindre aktuellt med det krav på en reell effekt som lagrummet ställer upp. Utredningsmedverkandefallen verkar därmed inte vara ett lika starkt uttryck för gärningsmannens vilja att ta ansvar för sitt brott som Självangivelse- och Skademotverkandefallen.

Den förändring som nu skett innebär att fokus flyttats från gärningsmannen och dennes agerande, till vilken nytta agerandet får för statliga myndigheter. Nyttan (som de lämnade uppgifterna har) kan dock inte påverkas av gärningsmannen. Nyttan är beroende av hur långt utredningen framskridit och vilka bevisvärigheter som föreligger vid utredningsmedverkans påbörjande. Gärningsmannens motiv till uppgiftslämnandet har ingen betydelse om effekten inte infaller. Detta innebär att billighetsskälens

funktion som regulator för välavvägda straff förlorat viss betydelse. Bestämmelsen används nu för att öka effektiviteten av rättsapparaten istället för att finna välavvägda påföljder baserat på gärningsmannens motiv och agerande. Jareborg framhåller att rättsstatlighet och proportionalitet är motsatsen till effektivitet och prevention.¹¹⁶ Bestämmelsen avseende Utredningsmedverkandefallen är onekligen ett steg mot det senare. Förändringen innebär att påföljdsvalet inte längre enbart styrs av billighet och rättvisa, vilket var tanken vid dess införande.

¹¹⁶ Jareborg 2001, s. 71.

Bilaga A

29 kap 5 § BrB

Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta

1. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada,
2. om den tilltalade till följd av hög ålder eller dålig hälsa skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde,
3. om en i förhållande till brottets art ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks,
4. om den tilltalade efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet,
5. om den tilltalade frivilligt angett sig eller lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet,
6. om den tilltalade förorsakas men till följd av att han eller hon på grund av brottet utvisas ur riket,
7. om den tilltalade förorsakas men till följd av att han eller hon på grund av brottet blir eller kan antas bli avskedad eller uppsagd från anställning eller drabbas av annat hinder eller synnerlig svårhet i yrkes- eller näringsutövning,
8. om ett straff utmätt efter brottets straffvärde skulle framstå om oproportionerligt strängt med hänsyn till andra rättsliga sanktioner till följd av brottet, eller
9. om någon annan omständighet påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar.

Föreligger omständighet som avses i första stycket, får rätten, om särskilda skäl påkallar det, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Lag (2015:78).

Käll- och litteraturförteckning

Propositioner

Prop. 1987/88:120 ”Om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)”.

Prop. 2014/15:37 ”Straffflintring vid medverkan till utredning av egen brottslighet”.

Statens offentliga utredningar

SOU 1948:40 ”Strafflagberedningens promemoria med förslag till lagstiftning om domstols rätt att nedsätta eller eftergiva påföljd för brott samt om eftergift av åtal”.

SOU 1986:14 ”Påföljd för brott”.

SOU 1995:91 ”Ett reformerat straffsystem”.

SOU 2005:117 ”Ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder”.

SOU 2012:34 ”Nya påföljder – böter, billighetskäl m.m. Ungdomspåföljder”.

Tryckt litteratur

Asp, Petter, ”Straffansvar vid provokation”, Norstedts Juridik, Stockholm 2001. (Asp 2001)

Borgeke, Martin, ”Att bestämma påföljd för brott”, andra upplagan, Norstedts Juridik, Vällingby 2012. (Borgeke 2012)

Borgeke, Martin & Sterzel, Georg, "Påföljdspraxis", fjärde upplagan, Jure, Stockholm 2009. (Borgeke & Sterzel 2009)

Hoflund, Olle, "Straff och andra reaktioner på brott", tredje upplagan, Juristförlaget, Stockholm 1993. (Hoflund 1993)

Jareborg, Nils, "Allmän kriminalrätt", Iustus förlag, Göteborg 2001. (Jareborg 2001)

Jareborg, Nils och Zila, Josef, "Straffrättens påföljdslära", fjärde upplagan, Elanders Sverige AB, Visby 2014. (Jareborg & Zila 2014)

von Hirsch, Andrew, "Proportionalitet och straffbestämning", De Lege. Juridiska Fakulteten i Uppsala. Årsbok 2001, Iustus förlag, Uppsala 2001. (von Hirsch 2001)

Ågren, Jack, "Billighetsskäl i BrB 29:5 – berättigande och betydelse vid påföljdsbestämning", Jure, Stockholm 2013. (Ågren 2013)

Artiklar

Asp, Petter & von Hirsch, Andrew: "Straffvärde", SvJT 1999, s. 151-176. (Asp & von Hirsch 1999)

Olsson, Thomas, "En ny strafflindringsgrund", SvJT 2010, s. 483-490. (Olsson 2010)

Sandberg, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap, del 1*, JT 1995/96, s. 726-748. (Sandberg 1995)

Victor, Dag, ""Artbrotten" och de korta fängelsestraffen", SvJT 2003, s. 121-135. (Victor 2003)

Victor, Dag, ”Påföljdsbestämningen i ett differentierat påföljdssystem”, SvJT 1999, s. 132-144. (Victor 1999)

Elektroniska artiklar

Ågren, Jack, ””Att göra en pudel” – ånger som skäl för strafflindring”, JP Infonet, <http://www.jpinfo.net.se/Tjanster/Informationstjanster/JP-Brottmalsnet/att-gora-en-pudel--anger-som-skal-for-straflindring/>, 2014-11-06, hämtat 2015-10-06. (Ågren 2014)

Övrigt

Rapport från åklagarmyndigheten, ”Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål – en idéskrift”, december 2006.

(Åklagarmyndigheten 2006)

Rapport från åklagarmyndigheten, ”Häktningstider och restriktioner”, januari 2014. (Åklagarmyndigheten 2014)

Rättsfallsförteckning

HD

NJA 1989 s. 870
NJÄ 1990 s. 84 II
NJÄ 1991 s. 255
NJÄ 1996 s. 757
NJÄ 1997 s. 652
NJÄ 2003 s. 361
NJÄ 2008 s. 359
NJÄ 2009 s. 599
NJÄ 2010 s. 592

Hovrätt

B 42-15	Göta hovrätt	2015-06-26
B 714-15	Göta hovrätt	2015-09-15
B 2316-15	Hovrätten för Västra Sverige	2015-06-11
B 4217-15	Svea hovrätt	2015-11-11

RH 1981:178
RH 2011:64
RH 2012:51

Tingsrätt

B 216-15	Skellefteå Tingsrätt	2015-07-02
B 220-15	Borås tingsrätt	2015-04-10
B 897-15	Jönköpings tingsrätt,	2015-05-13
B 1237-15	Södertälje tingsrätt	2015-09-24
B 2019-14	Sundsvalls tingsrätt	2015-05-20
B 2039-15	Attunda tingsrätt	2015-06-08
B 2835-15	Malmö tingsrätt	2015-06-26
B 3162-15	Södertörns tingsrätt	2015-05-18

B 3422-14	Eskilstuna tingsrätt	2015-06-16
B 3488-14	Linköpings tingsrätt	2015-10-13
B 4637-15	Solna tingsrätt	2015-07-10
B 5252-14	Stockholms tingsrätt	2015-03-24
B 11447-14	Södertörns tingsrätt	2015-02-05
B 11843-14	Malmö tingsrätt	2015-06-08
B 15249-12	Södertörns tingsrätt	2014-06-09
B 21084-10	Stockholms tingsrätt	2015-07-06

Förundersökningsprotokoll

Ekobrottsmyndigheten Linköping – utredningsgrupp Örebro, diarienummer 460-143919-12/611.

Polismyndigheten i Skåne – Familjevårdssektionen, diarienummer 1200-K209840-14.

Polismyndigheten i Stockholms län, diarienummer 0201-K376691-10.

Polismyndigheten i Västernorrlands län, diarienummer 2200-K11209-13.

Polismyndigheten i Västmanlands län, diarienummer 1900-K2513-13.

Polismyndigheten i Västmanlands län, diarienummer 1900-K15001-13.

Polisregion Stockholm, diarienummer 5000-K704563-15.

Polisregion Syd, diarienummer 5000-K411460-15.